

ГОРСКИЙ ВЕНАЦЪ

ИСТОРИЧЕСКО СОБЫТІЕ

ПРИ

СВРШЕТКУ XVII. ВІЕКА.

СОЧИНЕНІЕ

П.П.Н.
ВЛАДЫКЕ ЦРНОГОРСКОГА

У БЕЧУ,

СЛОВИМА Ч.О.О. МЕХИТАРИСТА

1847.

Надъ свѣтлимъ твоимъ гробомъ злоба гдна блюва тмуше,
Ал' небесну силну зраку што ѣ' угасит' твое душе? —
Плачне, гдне помрчине, могу л' оне свѣтлость крити?
Свѣтлости се оне крію, оне ѣе є разпалити —
Пламя ѣе вѣчно животворный блистат' Србу твое зублѣ,
Све ѣе сѣини и чудесни у вѣкове быват' дублѣ. —

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Зна Душана родит' Србка... зна дойти Обилиѣе —
Ал' херое ка Пожарске... дивотнике... и племиѣе,
Гле! Србкинѣ сада рају... благородствомъ Србство дише...!
Бѣжи гдна клетво съ рода...! завѣтъ Срби испунише! —

У Бечу на Ново лѣто 1847. года.

СОЧИНИТЕЛЬ.

Л И Ц А.

Владыка Данило.
Игуманъ Стефанъ.
Янко Бурашковићъ, Сердаръ.
Радоня „
Вукота „
Иванъ Петровићъ „
Кнезь Раде, братъ Владыке Данила.
„ Байко.
„ Роганъ.
„ Янко.
„ Никола.
Войвода Драшко.
„ Милія.
„ Станко (Люб.)
„ Батрићъ.
Томашъ Мартиновићъ.
Вукота Мрвалѣвићъ.
Вукъ Томановићъ.
Мнозина.
Богданъ Бурашковићъ.
Вукъ Мићуновићъ.
Вукъ Мандушићъ.
Вукъ Лѣшевоступаць.
Попъ Мићо.
Сестра Батрићева.
Хаџи-Али Медовићъ, кадія.
Скендеръ-Ага.
Мустай-Кадія.
Арсланъ-Ага Мухадиновићъ.
Фератъ Зачиръ, Кавазбаша.
Рицаль-Османъ.
Єдна баба.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО [самъ собомъ].

Виђи врага су седамъ бинишахъ!
Су два мача, а су двје круне,
Праунука Туркова съ кораномъ!
За нѣмъ ята проклетога кота!
Да опусте землю свуколику,
Ка' скакавацъ што поля опустѣ!
Францускога да не бы брѣга,
Аравійско море све потоци —
Санъ паклений окруни Османа! —
Дарова му луну ка' ябуку. —
Злога госта, — Европи, Оркана! —
Византија сада нѣ друго,
Но прѣя младе Теодоре; —
Звѣзда є црне судбе надъ нѣомъ! —
Палеологъ позива Мурата,
Да закопа Грке са Србима;
Свою мисли Бранковићъ съ Гертукомъ!
Мухамеде то є за Гертуку! —
Сѣмъ Азіе ѣе имъ є гнѣздо!
Вражѣ племе позоба народе,
Данъ и народъ, како ѣуку тица: —
Муратъ Србску, а Баязитъ Босну,
Муратъ Епиръ, а Мухамедъ Грчку,
Два Селима Ципаръ и Африку,
Свакій нешто, не остаде ништа!
Страшило є слушат' што се ради!
Маленъ свѣтъ за адова жвала!
Ни наест' га, камо ли преести, —
Янко брани Владислава мртва!
Што га брани, кадь га не одбрани? —
Скендербегъ є срца Обилића,
Ал' умрѣ тужнимъ изгнаникомъ. —
А я што ѣу? — Али са киме ѣу?
Мало рукахъ, малена и снага,
Єдна сламка међу вихорове. —
Сиракъ тужный безъ ниѣе никога,
Мое племе сномъ мртвѣемъ спава —
Суза моя нема родителя —
Нада мноми є небо затворено,
Не прима ми плача, ни молитве —
У адъ ми се свѣтъ претворіо,
А сви люди паклени духови. —
Црный дане, а црна судбино!
О кукавно Србство угашено!
Зла надживѣхъ твоя сваколика,
А съ найгоримъ хођу да се боримъ —
Да! кадь главу раздробѣшъ тѣлу,
У мучено издишу членови; —
Куго людска, да те Богъ убѣ!
Али ти є мало по свѣта,
Те си своіомъ злошћу отравала?
Но си отровъ адске свое душе
И на овај каменъ избловала!
Мала ли є жертва сва Србія,
Одъ Дунава до мора синѣга?
На тронъ сѣдишъ неправо узетый! —
Понесишъ се скиптромъ крвавіемъ!
Хулишъ Бога съ светога олтара! —
Мунаръ дуби на крстъ раздроблѣный;
Али сѣнку што му шѣе тровати!
Те є у збѣгъ собомъ унише

2

3

Међу горе за вѣчну утѣху,
И за споменъ рода юначкога;
Већ є у крвѣ она прекупата
Сто пут' твою, а стотину нашу!
Виђи посла цара опакога!
Кога ѣаво о свачему учи:
„Црну гору покорит' не могу,
„Ма, никако да є са свимъ моя;
„Съ нѣма треба овако радити“ —
Па имъ поче демонскій мессія
Лажне вѣре пружат' посластѣ —
Богъ васъ клео, погани изроди!
Што ѣе Турска вѣра међу нама?
Куда ѣе те съ клетвомъ праѣедовскомъ?
Су чимъ ѣе те изаћ' предъ Милоша,
И предъ друге Србске витезове,
Кои живе докленъ сунца грѣе?
Кадь данашню премислимъ виѣу,
Разпале ме ужаса пламови —
Изклати се браћа међу собомъ!
А крвници яки и опаки,
Затрѣе сѣме у одиву. —
Грдный дане, да те Богъ убѣ,
Кои си ме дао на свѣту!
Часъ проклинемъ ланскій по сто путахъ,
У кои ме Турци не смакоше,
Да не варамъ народнѣ наданѣ. —

4

Вукъ Мићуновићъ лежи близу владыке, притаіо се као да спава, али све чує дивно.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Не, владыко, ако Бога знадешъ!
Каква те є спопала несрећа,
Те 'но кукашъ као кукавица,
И топишъ се у Србске несреће? —
Да ли ово светкованѣ нѣ,
На кому си сабра' Црногорце,
Да чистимо землю одъ некрсти? —
И безъ тога ово намъ є слава,
На кою се врстный момцы купе,
Способности свое да кушаю,
Силу мишце и брзину ногахъ,
Стрѣлянѣмъ да се надмашаю,
И сѣченѣмъ у обкладу плећахъ;
Да слушаю Божю легурѣю
И да воде коло око цркве,
Да витештвомъ прса набрецаю —
То є тамянъ светый юнацыма,
То гвоздени срца у момцыма —
Тури такве разговоре црне!
Люди трпе, а жене наричу! —
Нема посла у плаха главара —
Ты нѣси саморана глава:
Виђишъ ове петъ стотин' момчади!
Кое чудо снаге и лакоѣе
У нѣихъ данасъ овѣе видѣсмо?
Виђаше ли како стрѣляю?
Ка' се града вѣшто изиграше?
Како хитро грабляху капице?
Текъ што вучадъ за майкомъ помиле,
Играюћ' се страшне зубе свое
Већ умію подъ грломъ острити;
Текъ соколу прво перѣ никне,
Онъ не може више мировати,
Него свое размеѣе гнѣздо

5

Грабећ' сламку едну и по едну,
Съ нѡмъ путъ неба бѣжи цјочући —
Све е ово некаква наука; —
Безъ момчади ове, те су овђе,
Шестъ путахъ е јоштъ ов'лико дома,
Нѣина сила, то е твоя сила;
Докле Турцы све нѣихъ савладаю,
Многе ће се буле оцрнити;
Борби нашой края быти неће
До истраге Турске али наше —
Нада нема право ни у кога,
До у Бога и у свое руке;
Наданъ се наше закопало
На Косово у едну гробницу —
У добру е лако добро быти! —
На муцы се познаю јунацы. —

*Изніели су крсте съ Ловћена на врхъ црквине,
пасу по врху стѣли, гађаю пушкама и брое колика
пута коя одекне.*

СЕРДАРЪ ЯНКО БУРАШКОВИЋЪ.

Чудне пушке, валя мушку главу!
Свака наша шестъ путахъ одекне,
А Цефердаръ Томановић-Вука,
Деветъ путахъ еднано се чуе!

СЕРДАРЪ РАДОНЫ.

Видите ли чудо, Црногорцы!
Присука' самъ педесетъ годинахъ,
На Ловћенъ самъ вазда лѣтвואо,
Излазио на ову вршину;
Сто путахъ самъ гледао облаке,
Ће изъ мора добу на гомиле
И прекриле сву ову планину,
Отисни се тамо, али тамо,
Съ сјеванѣмъ и съ великомъ екомъ
И съ ломлявомъ страшніехъ громовахъ;
Сто путахъ самъ овѣена сѣдио
И грія' се мирно спрама сунца,
А подъ собомъ мунѣ и громове
Гледа', слуша' ѣено цѣпаю,
Гледа' екомъ града стравичнога
Ће с' пода мнома ялове облацы!
Аль овога чуда јоштъ не виѣхъ:
Видите ли, ако Бога знате!
Колико е мора и приморя,
Равне Босне и Херцеговине,
Арбаніе, управо до мора,
Колико е наше Горепрне,
Све е облакъ притиска' еднано,
Свудъ се чуе ека и грмлива,
Свудъ исподъ насъ мунѣ сјеваю,
А насъ едне само сунце гріе,
И доста е добро примарило,
Ка' е ово брдо вазда хладно!

ОБРАДЪ.

Виѣсте ли чудо и знаменѣ!
Ка' се двіе мунѣ прекрстише,
Една сину одъ Кома къ Ловћену,
Друга сину одъ Скадра къ Острогу,

Крстъ одъ огня жива направише,
Охъ! диванъ ли бѣше погледати!
У свіетъ га јоштъ не таквога
Ни ко чуо нити ко видіо —
Помоз' Боже јадніемъ Србима!
И ово е неко знаменіе! —

ВУКЪ РАСЛАБЧЕВИЋЪ.

На што мѣришъ цефердаромъ, Драшко?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Хоћахъ убит' едну кукавицу,
А жа' ми е фишекъ оштетити! —

ВУКЪ РАСЛАБЧЕВИЋЪ.

Немой, Драшко, тако ти живота!
Не валя се бити кукавица,
Али не знашъ, рѣа те не била!
Да су оне шѣри Лазарева? [цара]

*Стаде велика грая на врхъ црквине на сѣверной
страни више езера.*

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Што граете, кои су ви яди?
А ево сте горѣй него ѣца!

ВУКОТА МРВАЛѢВИЋЪ.

Долѣне ни ято яребицахъ
И свакою живу ухватисмо,
Съ тога грая стаде меју нама!

СВИ ИЗЪ ГРЛА ПОВИЧУ.

Пуштите ихъ, аманатъ ви Божій!
Ере ихъ е неволя нагнала,
А не бысте нједну хватали:
Утекле су къ вама да утеку,
А нје су, да ихъ поколѣте.

*Пуштисше яребице, и вратисше се съ крстима
одкуда су ихъ и дигли.*

*Скупштина о маломе госпођину дне на Цетиню
подъ видомъ да мире неке главе. — Главари су се
макли на страну, а народъ коло води.*

КОЛО.

Богъ се драгій на Србе разлоти!
За нѣихова смртна сагрешеня —
Наши цари законъ погазише —
Почеше се крвнички гонити —
Еданъ другомъ вадит' очи живе;
Забацыше владу и државу,
За правило лудостъ изабраше —
Невѣрне имъ слуге постадоше
И царскомъ се крвлю окупаше;
Великаши, проклетѣ имъ душе!

На комате раздробеше царство,
Србске силе грдно сатриеше;
Великаши, трагъ имъ се утр'о!
Распре сѣме посіяше грко,
Те съ нѣмъ племе Србско отроваше;
Великаши, грдне кукавице!
Постадоше рода издаице —
О проклета Косовска вечеро!
Кудъ те среѣа, да грдне главаре
Све потрова и трагъ имъ утрие,
Самъ да Милошъ оста на срѣди
Са нѣгова оба побратима,
Те бы Србинъ данасъ Србомъ быо —
Бранковићу, погано колѣно!
Тако ли се служи отачаству? —
Тако ли се цѣни поштѣнъ? —
О Милоше! ко ти не завиди?
Ты си жертва благородногъ чувства! —
Воинственный Геній свемогущій!
Громъ стравичный, те круне раздраба! —
Величаство витешке ти душе,
Надмашуе безсмртне подвиге
Дивне Спарте и великогъ Рима —
Сва витештва нѣина блистателна
Твоя горда мишца помрачуе —
Шта Леонидъ, оѣе и Сцевола?
Кадъ Обилићъ стане на поприште —
Ова мишца еднѣмъ ударомъ
Престоль сруши, а Тартаръ уздрма —
Паде Милошъ, чудо витезовахъ,
Жертвомъ на тронъ бича свѣтскога! —
Гордо лежи великій войвода
Подъ ключевима крви благородне!
Ка' мало предъ што гордо иѣаше,
Страшномъ мыслю, прсихъ надутѣхъ,
Крозъ дивячне тмуше Азіатске,
Гутаюћ' ихъ ватренимъ очима;
Ка' мало предъ што гордо иѣаше
Къ светомъ гробу безсмртногъ живота —
Презирући людско ништавило,
И пленѣнъ безумне скупштине. —
Богъ се драгій на Србе разлюти!
Седмоглава наиде аждая
И сатрије Србство свеколико,
Клеветнике грдне и клевету —
На развале царства юначкога,
Зася света Милошева правда!
Окруни се слава вѣковѣчно
Милошева оба побратима
И лиѣпе ките Юговиѣахъ —
Србской капи свудъ име погѣбе!
Постадоше лафи ратарима,
Истурчи се плахи и лакоми,
Мліеко ихъ Србско разгубало!
Што утече исподъ саблѣ Турске,
Што се нехѣе у ланце везати,
То се збѣжа у ове планине,
Да гинемо и крвѣ проливамо!
Да юначкій аманетъ чувамо!
Дивно име — и свету свободу —
Све су наше главе изабране!
Момцы дивный, исто ка' звѣзде,
Што су до садъ ове горе дале,
Сви падали у кржаве борбе,
Пали за честъ-име-и свободу —
И наше су утирали сузе

9

10

Вѣшти звуцы дивнѣхъ гусалахъ! —
Просте наше жертве свеколике!
Кадъ е наша тврда постойбина
Силе Турске несита гробница —
Што е ово ево, неко доба
Те су наше горе умучале,
Не разлежу ратнѣмъ клицыма?
Почину ни рѣа на оружѣ?
Остаде ни земля безъ главарахъ?
Некршћу се горе усмрѣеше!
Уедно су овце и курацы!
Сдружіо се Турчинъ съ Црногорцемъ —
Оѣа риче на равномъ Цетиню,
Смрадъ ухвати лафа у клюсама —
Затрије се име Црногорско!
Не остаде крста одъ три прста! —

11

ВОЙВОДА МИЛИЯ.

Чуете ли коло како пѣва?
Ка' е она пѣсна изведена?
Изъ главе е цѣла народа!
И имаю разлогъ Црногорцы,
На насъ диѣи проклету гомилу —
Несміемо ништа започети,
Што бы народъ къ витештву зажегло!
Што бы свете кости праѣдовске
Огрануло, да у гробъ играю —
А ка' гуске све нешто ѣукамо;
Удри врага, не остав' му трага,
Али губи обадва свѣта! —

ВОЙВОДА СТАНКО [люботинянинъ].

12

Имашъ разлогъ, Войвода Милия!
И да Богда, трагъ намъ се загро,
Кадъ подъ овомъ живѣли марамомъ! —
Што ѣе ѣаво у кришѣну землю?
Што гоимо змию у нѣдрима?
Каква браѣа, ако Бога знате?
Када газе образъ Црногорскій,
Када явно на крстъ часный плюю, —

СЕРДАРЪ ИВАНЪ.

Што бы ово те юштъ не доѣоше
Озринићи, наши краичницы?
А безъ нѣихъ се пословат' не може
На едно се болѣ разбирамо!

ВОЙВОДА МИЛИЯ.

Отишли су на станакъ Турцыма,
Да некакво роблѣ мѣняю,
Ема самъ имъ посла' поклисара,
Текъ се врате да овамо иду,
Да хитаю да не дангубимо;
Е овоме веѣтъ траянѣ не —

Доѣоше и Озринићи

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Кое яде дангубите, люди?

Погибосмо овје чекајући,
Не стаде ни арча у торбице,
А духана неста у тобоце,
Вратъ изкривихъ узъ полъ гледећи
Да ако се низъ нѣг' помолите!

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

13

Хиталисмо да приедъ дођемо,
Ма никако не могоасмо брже:
Но Пецирепъ и старый Балета
Сакупили двадестъ тридестъ другохъ,
Па у Дугу съ четомъ западнули,
Дочекали карванъ одъ Никшићахъ,
Покољи се на друмъ са Турцъма,
Четрнаестъ посьцы Туракахъ
И узми имъ седамдесетъ коняхъ
И двіе три ухвати робинъ;
Па ни дође кнѣга одъ Никшићахъ —
И у кнѣзи десетъ побратимствахъ
На Поляне да се састанемо.
Да имъ дамо робъ на одкупе,
Па смо были на станакъ Турцъма,
Съ тога смо се мало задоцнили.

КНЕЗЪ БАЙКО.

Што збораше Хамза и Никшићи?
Шћаше ли имъ мила вѣра быти,
Да издижу мирно у Рудине? —

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

То знашъ, Байко, бы имъ мила была,
Одъ добра се іоштъ бѣжало ніе;
Ка' не желе Турцы доброванъ,
Да у миру разширюю овце?

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ріечаня бы ли међу вама
Око робля, ал' око другога? —

КНЕЗЪ ЯНКО.

14

Бы, Рогане, грдна разговора!
Да ли не знашъ Турке одъ Никшићахъ?
У малу се длаку не изкласмо,
Да пѣсъ пѣсу довіекъ кажуе
За крваво наше саставанъ. —

ВУКЪ МАРКОВИЋЪ.

А съ часа се то мало свадисте?
Ко найпрвый смуги на састанку?

КНЕЗЪ ЯНКО.

Ка' изъ руге то бы у почетку:
Вукъ Мандушићъ и Вукъ Мићуновићъ
Започеше съ Хамзомъ капетаномъ
Око вѣре нешто поповати,

Докъ одъ єдномъ они загустише,
Улѣгоше у крупне ріечи —
Рече Хамза Мићуновић — Вуку:
Я самъ больи, чуй влаше, одъ тебе!
Боля ми є вѣра него твоя! —
Хата яшемъ, бритку саблю пашемъ!
Капетанъ самъ одъ царева града!
У нѣм' владамъ одъ триста годинахъ,
Ведъ ми га є на саблю добіо,
Вѣ су царство сабль діелиле,
Те му трагу оста за господство. —
Распали се Мићуновићъ Вуче,
Па се Хамзи попримаче близу:
Какво влаше, крмска потурице!
Вѣ издайникъ больи одъ витеза? —
Какву саблю кажешъ и Косово?
Дал' на нѣму за єдно не бѣсмо,
Па я рва' и тада и сада;
Ты издао приедъ и последъ,
Обрляо образъ предъ свіетомъ,
Похуліо вѣру праѣдовску,
Заробіо себе у туђина; —
Што се хвалишъ градомъ и господствомъ,
Сви градови што су до насъ Турскій,
Єсамъ ли ихъ обсоу мраморѣмъ,
Те ніе су за люде градови,
Но тавниці за невольне сужнѣ?
Бичъ самъ Божій я сплетенъ за тебе,
Да се ставляшъ што си урадіо! —

15

МНОЗИНА.

Мићуновићъ и збори и твори!
Србкѣня га іоштъ рајала ніе
Одъ Косова, а ни приедъ нѣга. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Јоштъ ніесамъ лієпо казао
Око шта се на станакъ покласмо:
Утркмисмо Вука съ капетаномъ;
Знате нашу момчадъ Озринићку!
Вегодъ дођу, свудъ замећу шалу,
Врагъ доніо на састанакъ бѣше
И старога оцу Брунчевића,
И у нѣга некаква шишана,
Лакатъ у нѣой бѣше, ал' не бѣше,
Обѣсіо пушку о рамену,
Па чепука тамо и овамо
По поляни, као сви остали;
А одовудъ некій одъ нашієхъ
У мимогредъ покрай оце мини
И тисни му одъ лакта рожину
Нѣговойзи у грлићъ шишани;
Боже еданъ! три стотине другохъ,
Све попада мртво одъ смієха —
А оца се чуди шетајући,
Што се ради одъ толико людихъ;
Докле виђе у пушку рожину,
Ту се одмахъ помутисмо грдно,
Побисмо се огнѣмъ изъ пушакхъ!
Направисмо петнаестъ носилахъ,
Шестъ нашиєхъ, деветъ нѣховієхъ!

16

БОГДАНЪ ЂУРАШКОВИЋЪ.

Вріеме є да се окупимо!
Вріеме є да што углавимо!
Нашъ се поса' свуда прођукао,
Кадъ опазе браћа некршћена,
Не ће они ка' мы разрезати. —

СЕРДАРЪ РАДОНЯ.

Свакъ є доша' кое одъ потребе,
Аль нісу петъ Мартиновићахъ,
И ніе имъ безъ неке неволь!
А безъ нѣихъ се никако не може. —

КНЕЗЪ БАЙКО.

Хайте, люди, да што послуємо!
Али дома хайте да идемо,
Да се съ нама ђеца не ругаю —
Па съ Турцѣма како кои може,
А я знадемъ, ђе ми шаке падне —
А ево смо као они миши,
Те за мачку звоно приправляю, —

17

Дођоше Мартиновићи.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Ево и вы, већъ се начекасмо!
А ево се люди окуплямо,
Ка' сватовы пѣни, што се прича;
То є вама доиста срамота,
Єрь є вама понайближе доћи!

ТОМАШЪ МАРТИНОВИЋЪ.

Немой Вуче и остала браћо!
Давно бысмо на састанакъ дошли,
Но се нешто ружно догодило,
Те смо ви се мало одоцнили. —

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Єли вино госте посвадило?
Ка' є вама ово крстно име.

ТОМАШЪ МАРТИНОВИЋЪ.

Ніе свађе међу госте было,
Но ни Турцы жену уграбише!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Какву жену! ругашъ ли се збиля?
Да ну причай, што се догодило,
А небой се, свакъ ће те слушати,
Такве после свако радо слуша. —

ТОМАШЪ МАРТИНОВИЋЪ.

Причају ви за тога ђавола!
Мы играсмо у колу съ гостима,
Ређасмо се на около виномъ,

18

Докле пушка изъ више Пиштета [*вода*]
Пуче єдна, и човѣкъ покличе:
Ко є витезь! ко є добрый юнакъ!
Поведе се робль Црногорско!
Покличи се оной наругасмо,
Какво робль са средъ Горецне?
Пѣнь: рекосмо, па мисли да пое!
Докле двіе єдна иза друге,
Цикъ! цикъ! опетъ издушит' недаше!
И кликуе човѣкъ као пріедъ,
Оно ніе безъ некакве муке!
Уграбисмо пушке, потрчасмо!
Кадъ онамо имашъ што виђети:
Муіо Алійћъ Турскій кавазбаша,
Одвео намъ Ружу Касанову
И утека' съ братомъ наймлађіемъ;
Ево има выше но година!
Одъ ка' нешто међу собомъ главе,
Али ко бы мога' помислити,
Да ће узетъ Србкѣня Турчина?

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ћудъ є женска сміешна работа!
Незна жена ко є какве вѣре,
Стотину ће проміенитъ вѣрахъ,
Да учини, што іой срце жуди. —

ТОМАШЪ МАРТИНОВИЋЪ.

19

Ніесамъ ви све іоштъ исказао.
Куку оной души за довіекъ!
Те є Ружи нарокъ изгубила,
Те є дала Ружу за Касана,
Затворила вилу у тавницу —
Єрь є Касанъ брука невалѣла;
И чуйте ме добро Црногорцы!
Трагъ по трагу мени погинуо!
Да є бше Србинъ уграбіо,
Ако хоѣахъ главе обратити,
Та неволя како ме больла,
Ема кадъ чухъ є оде у Турке,
Већъ кудъ камо не бы размицѣня,
Но за нѣма у поточъ пођосмо;
На Симуњи [*гора*] стигосмо сватове,
Те убисмо обадва Алійћа,
А крозь Турке несрећну невѣсту;
Ту смо грдно образъ оцрнили,
И одъ Бога діо изгубили. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Боже драгій чудна договора!
Были ово ђеца пословала?
Несміємо чинит' што чинимо —
Несміємо явит' што є явно —
Неке мысли на вратъ товаримо,
Ка' да посла до мислит' немамо,
Ка' да чинит' што треба незнамо,
Кадъ самъ годе много размишлява,
Вазда ми се поса' повукова'.
Ко разгађа, у насъ непогађа.

Владыка Данило виђе да су се окупили сви па и онъ изиде међу нѣихъ. 20

ВУКЪ МИЃУНОВИЃЪ.

Не држи насъ овако владыко!
Но отршай оволико людства,
Свако гледа, што ќе чут' одъ тебе,
А ты си се нешто замрсио,
Нит' што зборишъ, нити насъ отршашъ,
У образъ си као земля доша' —
Самъ се шеташъ полѣмъ безъ никога,
Нит' што едешъ, нити заспат' можешъ,
Крупно нешто учишъ у памети,
Збили ти се снови на Турчина —
А я зебемъ одъ много мишлѣня. —

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Слушай Вуче и остала браћо!
Ништа ми се немойте чудити,
Што ме црне разтезаю мисли,
Што ми прса кипе са ужасомъ,
Ко на брдо, ак' и мало стои,
Выше види но онай подъ брдомъ —
Я повыше нешто одъ васъ видимъ,
То е срећа дала, алъ несрећа —
Не боимъ се одъ вражѣга кота,
Нека га е ка' на гори листа!
Но се боимъ одъ зла домаћега,
Біесна се братства изтурчила,
Текъ домаће нападнемо Турке,
Свой своего никадъ пуштат' неће —
Разлучи се земля на племена,
Крвава се изклати племена!
Врагъ ђаволу доћи у сватове —
Те свећу Србску угасити —
Зло се трпи одъ страха горега! —
Ко се топи, хвата га се за пѣну!
Надъ главомъ се надодоаю руке!

КНЕЗЪ РАДЕ. [братъ владычинъ]

Што се мрчи када коват' нећешъ?
Што зборъ купишъ кадъ зборить несміешъ?
Приђе си имъ съ коца утекао, [Турцѣма]
Да Богда имъ скапа' на ченгеле!
Жалишъ нешто, а незнашъ што жалишъ!
Съ Турцма ратишъ, а Турке своякашъ,
Домаћима тобожъ да с' умилишъ —
А еднако немой се варати!
Како бы ти онай часъ посѣкли,
Ал' ти живу руке савезали,
Да те муче да срце насладе,
Врана врани очи не извади!
Братъ е Турчинъ свудъ еданъ другоме,
Него удри докле махатъ можешъ!
А не жали ништа на свѣту —
Све е пошло ђавольемъ трагомъ —
Заудара земля Мухамедомъ —

ВОЙВОДА БАТРИЃЪ [кнезу Раду].

Имашъ разлогъ, али не толико!
То се могло све лѣпше казати,
Да му тако ране не вріеѣшашъ,
И гркомъ га не отрнешъ тугомъ. —

Сви муче нико ни у носъ.

Ноћъ е мѣсечна стѣде око огнѣвахъ, и коло на
велѣмъ' гувну пое.

22

КОЛО.

Чашу меда іоштъ нико непопи,
Што е чашомъ жучи не загрчи! —
Чаша жучи иште чашу меда —
Сміешане найлакше се пію, —
Бегъ Иванъ Бегъ, юначко колѣно!
Бораше се као лафъ съ Турцѣма,
На све стране у горе крваве;
Полу землѣ Турцы му узеше,
Но пошто е сву облише крвлю,
И пошто му брата изгубише,
Змая люта, войводу Уроша!
На широкомъ полю Темовскоме,
Жали Иванъ брата єдинога!
Жалие му войводе Уроша!
Но обадва да изгуби сына —
Жалие му войводе Уроша!
Но сву землю што е изгубио,
Жалие му войводе Уроша!
Него очи да е изгубио —
Дѣ бы очи за брата Уроша!
Юнаку се чешће путахъ хоће,
Ведро небо насміятъ грохотомъ —
Иванъ чашомъ наздрави освете,
Светимъ пићемъ Богомъ закршћенимъ —
Бѣле власе низъ плѣни просуо,
Бѣла брада віе до пояса,
Руке старе, у нѣхъ мачъ и коплѣ,
Крваве му руке и оружѣ,
Корацѣма брой Турско трупѣ,
Скаче старацъ како хитро момче!
Боже драгій да га санъ не вара?
Те овако старацъ узлетіо,
— Срећа се е стара пробудила —
У Каруче на краю Црмнице,
Одъ петнаестъ хилядахъ Туракахъ,
Непуштише жива нѣднога,
И данасъ е побѣно мраморѣ,
Дивне славе Црноєвићъ кнеза!
Богъ да прости Урошеву душу!
Красне жертве што іої учинише! —

поліегаше.

ВУКЪ МИЃУНОВИЃЪ.

Безъ муче се пѣсна неиспоя! —
Безъ муче се сабля несакова —
Юнаштво е царъ зла свакоега —
— А и пиће найслађе душевно,
Коіемъ се пјане поколѣня —
Благо томе ко довіекъ живи!
Имао се рашта и родити —
— Вѣчна зубля вѣчне помрчине,
Нит' догори нити свѣтлостъ губи!

ВЛАДЫКА ДАНИЛО [међу свима као да е самъ.]

Ѓе е зрно клицу заметнуло,
Онде нека и плодомъ почине —

Ели инстинктъ, аль духовный воѣа,
Овде людско запире познанѣ —
Вукъ на овцу свое право има,
Ка' тирянинъ на слаба човѣка!
Аль тирянству стати ногомъ за вратъ,
24 Довести га къ познаню права,
То е людска дужность найсветія!
Ако саблю полюбишъ кроваву,
И заплвишъ у ноѣне валове,
Слѣдуе ти праху светкованѣ —
Жрецъ Европе съ светого амвона
Хули, плое на олтарь Азіе —
Ломи тешкій топузъ азиатскій,
Свете куле подъ сѣнь распятія!
Крвѣ праведна дими на олтаре,
Пивоти се у прахъ развіаше! —
Земля стенѣ, а небеса ѣуте —
Луна и крстъ, два страшна символа —
Нѣихово е на гробнице царство —
— Слѣдовать имъ ріекомъ крвавомъ,
У лаѣицы грдна страданія,
То е быти едно, или друго —
Али хула на свештенный ѣивотъ,
Кои га е млекома одраніо,
То ми прса у Тартаръ претвара —
Чворъ не треба на праву младіку?
Штоѣ луна на крстъ страданія?
Што л' бѣла сунцу на зѣниці?
Вѣро права, кукавна сирото!
Страшно племе докленъ ѣешъ спавати? —
Некій еданъ — то е ка ни еданъ —
Нако да е выше мученія;
Вражя сила одъ свудъ оклопила,
Да е игѣ брата у свѣту,
Да пожали — ка да бы помога —
Помрчина надамномъ царуе,
25 Мѣсець ми е сунце заступіо;
Ухъ, што мыслимъ, кудъ самъ запливао!
Младо жито навійай класове!
Преѣе рока дошла ти е жнѣтва —
Дивне жертве видимъ на гомиле,
Предъ олтаромъ цркве и племена —
Чуемъ лелекъ! ѣе горе пролама,
Треба служитъ чести и имену —
Нека буде борба непрестана!
Нека буде што быти неможе!
Некъ адъ прожде, покоси сатана!
На гроблю ѣе изниѣи цвѣѣе,
За далеко неко поколѣнѣ!

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Богъ са нама и анѣели Божій!
А ево си удрио владыко,
У некакве смуѣене вѣтрове,
Ка' о марчу кадъ удри вѣштца,
Аль у есенъ мутну вѣдогоня. —

Владыка се трза као иза сна.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Удри за крстъ, за образъ юначкій!
Когоѣъ паше свѣтло оружѣ,
Когоѣъ чуе срце у прсима,
Хулитель имена Христова!

Да крстимо водомъ али крвло!
Трибимо губу изъ торине —
Некъ пропое пѣсна одъ ужаса!
— Олтарь правый на камень крвавый. —

(Сви главары скоче на ноге съ великомъ граіомъ: 26 тако! веѣъ никако!)

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Не... не... сѣдте да и іоштъ зборимо!
— Я быхъ браѣо съ обштегъ договора,
Да главаре браѣе изтурчене,
Дозовемо на обштемѣ скупу,
Да имъ дамо вѣру до разстанка,
Ея бы се како обратили,
И крвавый пламенъ угасили. —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Хайдъ владыко и то обидимо!
Ма за луду на ти Божю вѣру,
Што се црнимъ задои ѣаволомъ,
Обешта се нѣму до века —
Они ѣе намъ и безъ вѣре доѣи,
Меѣу нама стати надебляти,
Какве су ти они поглавице,
Называть се цареви сынови! —

Одправише три чѣтыри друга да позову на скупъ Турске поглавице.

КОЛО ПОЕ.

Люта клетва паде на изрода!
Прокле мати одъ неволѣ сына,
Те кнѣгиня Иванбеговица;
Прокле Мара свогъ сына Станишу,
Прогризе іој сису у посанѣ —
Райско пиѣе просу у нѣдрима —
Стиже ѣецу родительска клетва:
Станиша е образъ оцрніо, 27
Похуліо на вѣру Христову,
— На юначко племе Црноево,
Обука се у вѣру крвничку,
И брацке е крви ожедніо —
Грдне треске по врхъ Лѣшкополя!
Два се брата боре око вѣре,
А око нѣихъ хиляде ратникахъ,
Стиже сына материна клетва,
Погибе му войска сваколика,
Бѣжи Станко управъ Баязиту,
Да съ нѣимъ еде Маѣарске носове —
О гнѣезде юначке свободе!
Често ли те Богъ нагледа окомъ,
Много ли си муке преніело,
Многе ли те чекаю побѣде. —

Доѣоше Поглавице Турске, около седамъ осамъ и постыдаше съ Црногорцѣма, сви муче и гледаю преда се.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Кое сте се яде скаменили!
Што разговоръ какавъ непочнете

Но поспасте и позамрцасте!

АЦИ-АЛИ МЕДОВИЋЪ КАДИЯ.

Башъ аферимъ кнеже Озринићкій!
Я ћу почетъ када другій неће:
Стотина се скупило главарахъ,
Насъ Туракахъ и Црногорацахъ,
Я знамъ дивно штосмо окуплѣни:
Да миримо крви међусобне,
Него хайте одъ землѣ главары!
Међу собомъ да начинъ видимо,
И смиримо двѣ породице
Велестовце и Турке Пеклићке,
Па Баице и братство Алићке,
Да радимо да ихъ помиримо,
Аль одъ мира вѣру ухватимо,
Я ћу првый поћи предъ кумама,
Я за главе братско мито дати,
Текъ смиримо, динаръ прекинимо,
И крвнице пушке обѣсимо!

28

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ефендія ты неугонета
Око шта се ово окупило,
Но си съ края почео танѣга,
А мударъ си и књижевникъ кажу,
Учио си кнѣгу у Цариградъ,
На некакву ѣбу притврдю,
Али ти се юштъ хоће памети,
Потежа е ова наша школа. —

Мучи опета свакъ и гледа преда се

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Боже драгій, кои све управляшъ!
Кои сѣдишъ на престолъ небесный,
Те могућимъ зажижешъ погледомъ,
Сва свѣтла кола у простору —
Ты! кои си развѣя прашину,
Исподъ твога трона свѣтлога!
И назва е твоимъ мировима,
Те си прашакъ свакій оживіо,
Насія' га умнѣмъ сѣменомъ —
Ты! те кнѣгу држишъ міробытну
У кою су судбе уписате,
Мировима и умнимъ тварима —
Кои си се милостно склоню,
Дѣятелне оживит' членове,
Маломъ мраву, ка' гордоме лафу! —
Проведри ми више Горепрне!
Уклонъ одъ нѣ мунѣ и громове!
Да! ніе су ни криви толико,
Премами ихъ невѣра, на вѣру,
Улови ихъ у мрежу ѣаволю —
Што е човѣкъ — ка' слабо живинче;

29

(Погледаю се Турци исподъ очихъ).

Медъ за уста и хладна пріоня —
Акамо ли млада и ватрена,
Слатка мама, но бы на удицу —
„Пій шербета изъ чаше свечеве!
„Аль сѣкиру чекай међу уши;“

Страхъ животу, каля образъ често —
Слабостма смо землѣ привезани,
Ништава е, него тврда веза —
Али тице те су найслабѣ,
Лови свѣтлостъ лисичіехъ очихъ;
Него орла крѣоћи гледаю —
За врстнѣмъ братомъ али сыномъ
Пустый гласи милостъ у троструче,
Нађено е драже негублѣна —
Иза туче ведрѣе е небо —
Иза туге бистрѣе е душа —
Иза плача веселіе поешъ —
Охъ да ми е очима виђети!
Црнагора изгубъ да намири,
Тадъ бы ми се управо чинило,
Да ми свѣтли круна Лазарева —
— Е слегіо Милошъ међу Србе —
Душа бы ми тада мирна была,
Како мирно ютро у пролѣће,
Кадъ вѣтровы и мутный облацы
Дрѣмаю у морской тавницы.

30

Турцы се мрко погледую.

СКЕНДЕРЪ-АГА.

Я се чудимъ, ліепе ми вѣре,
Какавъ давашъ приговоръ владыко!
Видѣли суда одъ два пића?
Али капе за по двѣ главе?
Маньи потокъ у выши увире,
Кодъ увора свое име губи —
А на брѣгъ морской обоица; —
Оли челе хвататъ у капицу,
Да уляникъ у гори заметнешъ?
Нико меда отле ести неће! —
Гонишъ каменъ бадава узъ гору —
Старо дрво сломи, не исправи!
И звѣрадъ су исто као люди,
Родъ свакои свою вѣру има:
За кокошку и орла непитама,
Но што стрепи лафъ одъ гуске, кажи? —

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Я се овой и чудимъ работи!
Попъ грешника за грехове пита.
Да га ѣаво ніе превластио,
А ѣавола юштъ ніесамъ гледа,
Да се попу исповѣдао! —

31

КНЕЗЪ ЯНКО.

Кадъ ме жена пита ѣе самъ быо!
Казаћу іой, да самъ сѣ сѣяо,
Куку нѣойзи ако не вѣрова. —

КНЕЗЪ БАЙКО.

Садъ ми паде на умъ она прича,
Кадъ онога изъ яме вадише:
По му лица црно, по біело —

ОБРАДЪ.

Улеће ми една муха у носъ,
Штета ће ме нечесова наћи. —

ВУКЪ РАСЛАБЧЕВИЋЪ.

Како су ме длани засврбили,
Да се хоће ко ње посвадити,
Бысмо глобе големо узели. —

ВОЙВОДА МИЛИЈА.

Тежке пушке, игџели икога!
Ка' е носишъ Богъ ти братска, Станко?

ВОЙВОДА СТАНКО.

Теке брате што се деремъ нъоме
Ево неко доба не валя ми. —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Како самъ се синоћъ изсмјаю!
У кућу ми одъ некудъ дођоше
Два момчета, те красна бљичка,
Почеше се шалит' ка' умію,
Како су имъ некій одъ старіехъ
Оградили негђе воденицу,
Ће нити е сплаке ни потока,
Кадъ пригради: спази се за воду! —

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Бѣше ми се снаха помамила,
Безъ путахъ е ништа одржати!
Отвара іој књиге на пророке,
Некій каже: на сугребъ е стала,
Некій каже: сплеле е мајје;
Свудъ е води по манастирыма,
И чита іој масла и бденія,
Куми врага у све манастире,
Да остави снаху Анђелию,
Куми врага, ништа непомаже,
Те я узми троструку канцію,
Ужени іој у месо кошулю,
Врагъ утече некудъ безъ обзира,
А оздрави снаха Анђелия. —

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ.

Турцы браћо! у камъ ударило! —
Што ћемо ви крити у кучине!
Земля мала одъ свудъ стіеснѣна,
Съ мукомъ еданъ у нъој остат' може,
Какве силе путъ нѣ зівѣаю —
За двострукоствъ ни мислит' не треба,
Но примайте вѣру праѣдовску!
Да бранимо образъ отачества,
Ћудъ лисичя не треба кураку?
Што ястребу оће наочали?
Но ломите мунаръ и џамию!
Па бадняке Србске налагайте!
И шарайте ускрсова яя!
Часне двое постахъ да постите,

За остало како вамъ е драго —
Нешћесте ли послушат' Батрића,
Кунемъ ви се вѣромъ Обилића
И оружѣмъ моіемъ узданѣмъ!
У крвѣ ће намъ вѣре запливати,
Бы ће боля, коя не потоне —
Не сложи се Байрамъ са Божићемъ —
Ел' овако, браћо Црногорцы?

Сѣи изъ гласа: тако, већъ никако.

МУСТАИ КАДИЈА.

Што зборите, есте ли при себи?
— Трнъ у здраву ногу забадате,
Каква яя? — посте — и бадняке
Вы на праву вѣру товарите? —
Радъ ноћи се зублѣ увіяю!
Али што ће у сунчане зраке?
Аллахъ море! мудра разговора,
Крстъ и некрстъ све имъ е на уста,
Снѣваю што бити неможе: —
Богу шућуръ двѣсти су годинахъ,
Одъ ка паћи вѣру прихватисмо,
Измећары Дину постадосмо!
Ћабо света, нема у насъ хиле!
Што ће слабо разкршће липово,
Предъ остротомъ витога челика —
Светацъ правый, махнели топузомъ,
Одъ удара заиграму земля,
Како праздна поврхъ воде тиква! —
Мало людство што си заслѣпило?
Непознаешъ чистогъ рая сласти!
А боришъ се съ Богомъ и съ людима —
Безъ наданя, живишъ и умирешъ! —
Крсту служишъ, а Милошемъ живишъ,
Крстъ е ріечь една сухопарна —
Милошъ баца у несвѣість люде,
Алѣ у пянство неко прећерано —
Выше валя данъ кланяня еданъ,
Но крштѣня чѣтъри године!
О хуріе очихъ плаветніехъ!
Те мислите самномъ вѣковати,
Ће та сѣнка? што е дићи може?
Да ми стане предъ вашимъ очима!
Предъ очима кое стріеляю!
Кое каменъ могу растопити —
А камоли слабога човѣка,
Рођенога да се одъ нѣихъ топи —
Предъ очима воде пребистрене!
Ће у двѣ свѣштене капльице,
Предѣлъ ширій видишъ Божѣ силе,
Но съ планине у пролѣтнѣ ютро,
Што га видишъ надъ бистромъ пучиномъ! —
О Стамболе! земальско веселѣ!
Купо меда, горо одъ шећера —
Баньо слатка, людскога живота,
Ће се виле у шербетъ купаю —
О Стамболе! свечева палато!
Источниче силе и светинѣ,
Богъ изъ тебе само бегенише,
Чрезъ пророка, са земльомъ владати
Што ће мене одъ тебе одбити?
Сто путахъ самъ у моіой младости,
Изъ миндера у зору хитаю,
На твой потокъ бистрый и чудесный,

32

34

33

35

Надъ којемъ огледуешъ лице,
Лѣпше - сунца, зоре и мѣсеца, —
У небу самъ, у мору гледао,
Твое куле и остре мунаре,
Съ коихъ су се къ небу подизали,
У свануће у дивну тишину,
Хиљадама свештеный гласови,
Гласеѣхъ небу, име свемогуће,
Земљи име страшнога пророка —
Каква вѣра да се съ овомъ мѣри,
Какавъ олтаръ ближе неба стои?

КНЕЗЪ ЯНКО

Ефендія овако ти хвала! [*подиже капу*]
Лиѣпу ни изчита предіку —
Што тражили, оносмо и нашли!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Крстъ и топузъ нека се ударе!
Коме прсне чело куку нѣму —
Је здраво добіе сломѣно —
Што узмогнемъ чуће те хоѣули.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Ема неѣу Божя ви є вѣра,
Выше слушатъ оѣе у ѣеклиѣе!
Ѣе гугуѣе съ врхъ оне стуглине,
Ка' Єина съ врхъ труле буквине!
Кога зове узъ оне главице?
Свако јутро како зора сине,
Ја мнимъ га є доиста дозвоа —
Єрѣ ми нѣ лакши, штоѣу крити,
Него да ми на врхъ главе стои —

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Лѣво ми ухо садъ запоја!
Ја се надамъ веселоме гласу —

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Да ну Байко пухни ми у око!
Єре ми се грдно натрунило.

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Укрешите кои да пушимо!
То є душа вѣри пророковой,
Неѣе быти жао Ефендіи. —

ТОМАШЪ МАТИНОВИЋЪ.

Гавранови грачу и біо се,
Цѣнеѣе брзо меса быти! —

ВУКОТА МРВАЛЪВИЋЪ.

Не прелазъ ми преко пушке Байко!
Но се натрагъ преко нѣ поврати. —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ [*Шапти на ухо сердару Јанку.*]

37

Овай држи-за репъ Аѣи-аѣа
И пуштитъ га за довѣкъ неѣе!
Докъ погине кучка, али жрвни.

СКЕНДЕРЪ-АГА [*види Вука ѣе шапти, нѣе му мило.*]

Што є ово браѣо Црногорцы!
Ко є овай пламенъ распалио?
Одъ кудъ доѣе га несреѣна мыса
О превѣри нашой да се збори?
Нѣесмо ли браѣа и безъ тога!
У боеве есмо ли заєдно?
Зло и добро-братскій дѣелимо,
Коса млада на гроблѣ юначко,
Сиплѣли се булахъ, ка' Србскиняхъ! —

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

О проклета землѣо пропала се!
Име ти є страшно и опако —
Или имамъ младога витеза,
Уграбишъ га у првой младости! —
Или имахъ чойка за човѣство,
Свакога ми узѣе приѣе рока! —
Или имахъ китнога виѣнца,
Кои круни чело невѣстама,
Пожнѣшъ ми га у цвѣту младости! —
У крвѣ си се мени претворила!
Истина є ово нѣе друго:
До гомиле костихъ и мраморахъ,
На коима младежъ самовольна,
Показуе торжество ужаса! —
О Косово! грдно судилиште!
Насредъ тебе Содомъ запушио! —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

38

Пи сердаре, грдна разговора!
Што су момцы прсихъ ватрѣнѣехъ?
У коима срца претуѣаю,
Крвѣ уждѣну пламеномъ гордошѣу,
Што су они? жертве благородне!
Да прелазѣ съ бойнѣехъ полянахъ,
У весело царство поезіе! —
Како росне свѣтле капльице,
Узъ веселе зраке на небеса. —
Кудъ ѣе выше бруке одъ старости?
Ноге клону, а очи издаю,
Узблуги се мозакъ у тиквини —
Поѣѣетинѣи чело намрштѣно —
Грдне яме нагрдѣле лице,
Мутне очи утекле у главу,
Смртъ се гадно исподъ чѣла сміе,
Како жаба исподъ свое коре! —
Што споминѣшъ, Косово, Милоша?
Свисмо на нѣмъ среѣу изгубили —
Ал' су мишца, име Црногорско,
Ускрснули съ Косовске гробнице,
Надъ облакомъ у витешко царство,
Ѣе Обилиѣхъ надъ сѣнима влада. —

СЕРДАРЪ ИВАНЪ ПЕТРОВИТЬ.

Съ Мухамедомъ и глупость у главу:
Тешко Турцы вашіемъ душама!
Што облите землю нѣномъ крвлю?
Малене су ясли за два хата. —

ФЕРАТЪ ЗАЧИР. КАВАЗЪ-БАША.

Жокъ Сердаре, не угаѣшъ путемъ!
Вѣра Турска подніетъ не може;
Да се хаба докле глава скочи —
И ако е земля поузана,
Двѣ вѣре могу се сложити,
Ка' у саханъ што се чорбе слажу —
Мы живимо као досадѣ братскій,
Па любви выше нетребуе.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Бысмо Турцы, али се не може,
Смѣшна е ова наша любовь!
Грдно намъ се очи сусретаю —
Немогу се братскій погледати,
Но крвничкій и некако дивлѣ,
Очи зборе, што имъ вели срце. —

ВУКЪ МАНДУШИТЬ.

Глете люди, ліена сарука!
Бе га куши, аманати?

АРСЛАНЪ-АГА МУХАДИНОВИТЬ.

Ніесамъ га Вуче куповао,
Но ми га е везырь поклонію,
Кадъ самъ лѣтосъ у Травникъ ходію.

ВУКЪ МАНДУШИТЬ.

Любовити, набавими такви!
Даћу вола, за нѣга, изъ ярма.

АРСЛАНЪ-АГА МУХАДИНОВИТЬ.

Яћути га поклонити Вуче!
Текъ ако ѣшъ да се окумимо,
Миломіе съ таквіемъ юнакомъ. —

ВУКЪ МАНДУШИТЬ.

Нема кумства безъ крштена кумства,
Ако хоѣшъ и четвороструко. —

АРСЛАНЪ-АГА МУХАДИНОВИТЬ.

Шишано е - исто ка кршѣно. —

ВУКЪ МАНДУШИТЬ.

Кумъ ћу бити, а прикумакъ нигда. —

*Велика грая и правданъ међу Турцыма и Црно-
горцыма него мудрїи раздваяю да се не поколю.
Све умуча, нико ништа.*

КОЛО.

Три сердара и две воеводе!
Са нѣихово триста соколовахъ,
Соко Баю су тридестъ змаевахъ!
Мрїетъ неѣе докъ свѣта трае:
Дочекаше Шенђера везыра,
У врхъ равне горе Вртіельке,
И клаше се лѣтнїй данъ до подне,
Некѣ Србинъ издати Србина!
Да га свѣтъ мори прїекоромъ —
Трагъ да му се по прсту кажуге,
Ка' невѣрной кући Бранковића —
Но сви пали еданъ кодъ другога,
Пѣваюћи и Турке бїюћи!
А троїца само претекоше,
Подъ гомиле мртвїехъ Туракахъ;
Ранѣне ихъ Турцы прегазили,
Дивне смрти, просто имъ млїеко!
Юнацыма Богъ ѣе учинити,
Споменъ души, а прекаду гробу!
Три хиляде момка еднакога,
На Шенђера удрише везыра,
Приѣ зоре на полъ Крстачко;
Прегаоцу Богъ дае махове!
Разкрхаше силу Шенђерову,
Благо томе ко се ту нагнао,
Већ га ране не боле Косовске —
Већ Турчина ни зашто некриви. —
Витезови Срби Вртіельскій
Лучаѣе се вазда призирати
На гробницу вашу освештену. —

41

*Доходе десетъ кавазакъ изъ Подгорице одъ ве-
зыра новогга, кои облази царство, и даю владыцы
Данилу писмо-владыка га чита, замилшлѣнъ.*

ВОЙВОДА БАТРИТЬ.

Кажъ владыко! што ти везырь пише!
Већ неѣемо да се крїе ништа,
Сви акоѣе окрилатитъ Турцы! —

ВЛАДЫКА [*чита писмо одъ рїечи до рїечи*]:

Селимъ везырь, робъ, роба свечева!
Слуга брата сунца свѣтскога —
А посланикъ одъ све землѣ цара!
Назнанъ ви главары съ владыкомъ:
Царъ одъ царахъ, мене е спремїю,
Да облазимъ землю свуколику,
Да уредбу видимъ како стои,
Да се вуцы не прееду меса! —
Да овчица коя не занесе
Свое руно у грмъ покрай пута —
Да подстрижемъ што е предугачко —
Да одлїемъ, ѣе е препунано —
Да прегледамъ у младежи зубе —
Да се ружа у трнъ неизгуби,
Да негине бисеръ у буниште —

42

И да рай узду попритенемъ,
Е е рая ка' остала марва! —
Па самъ чуо и за ваше горе,
Породица света, Пророкова,
Зна юнаштву праведну ціену!
Лажу люди, што за лафа кажу:
Да се миша и найманъ бои,
Хайте къ мени подъ моимъ шаторомъ,
Ты владыко и главный Сердари!
Само дасте цару на бълъгу,
За примити одъ мене дарове,
Па живите као досле штосте —
Яки зуби и тврдъ орахъ сломе —
Добра сабля, топузъ изаврата —
А камоли главу одъ купуса,
Шта бы было одучити трске,
Да не чине поклонъ предъ Орканомъ —
Ко потоке може уставити,
Да къ синьму мору нехитаю? —
Ко изиде исподъ дивне сѣнке,
Пророкова страшного баряка,
Сунце ће га спржитъ како муња —
Песницомъ се нада не разтеже —
Мишъ у тикви, што е него сужанъ? —
Узду глодатъ да се ломе зуби —
Небо нема безъ грома ціену,
У фукаре очи одъ сплачине —
Пучина е стока една грдна,
Добре душе, кадъ іой ребра пучу —
Тешко земљи куда прође войска! —

43

КНЕЗЪ ЯНКО.

Трговацъ ти лаже са сміехомъ!
Жена лаже сузе просиплюћи!
Нико крупно ка' Турчинъ не лаже. —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Не држимо ове поклисаре,
Него да се брже отршаю, [отправляю]
Да имъ паша штогодъ недвоуми,
Некъ зна пріедъ, па чини што може —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Одпиши му како знашъ владыко!
И чувай му образъ ка' онъ теби.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО. [одпишуге.]

Одъ владыке и свіехъ главарахъ!
Селимъ наши одпоздравъ на писмо:
„Тврдъ е орахъ воѣка чудновата,
„Несломи га, алъ зубе поломи —
Ніе вино пошто приђе бѣше —
Ніе свіетъ оно што мислясте,
Баряктару дариватъ Европу!
Грехота е о томе и мислити,
Веля крушка у грло западне —
Крвь е людска рана наопака,
На носъ вамъ е почела скакати,
Препунисте мѣшину гріеха! —
Пуче коланъ свечевој кобили —

44

Леополдовъ храбрый воевода, [Лотарингскій]
Собіевскій — войвода Савойскій,
Саломіше демону рогове —
У ѣитапу не пише еднако
За два брата едноименяка — [Мухамедъ II. и IV.]
Предъ Бечомъ е Буракъ посрнуо! —
Обрнуше кола низа страну —
Нетребуе царство нелюдима,
Нако да се предъ свіетомъ руже —
Дивлю паметь а ѣудъ отровану,
Дивльи вепаръ има а не човѣкъ;
Коме законъ лежи у топузу,
Трагови му смрде нечовѣствомъ —
Я се сѣхамъ што си реѣи хтіо.
„Трагови су многи до пеѣине“ —
За горске се госте не приправля,
У нѣихъ сада друге мысли нема,
До што острѣ зубе за сусѣде —
Да чуваю стадо одъ звѣради!
Тіесна су врата улянику,
За меѣеда скована сѣкира —
Јошгъ имате землѣ и овацахъ,
Па харайте и коже гулите,
У васъ стѣнъ на свакою страну,
Зло подъ горимъ, као добро подъ зломъ —
Спуштавахъ се я на ваше уже,
Умало се уже не претрже —
Одтада смо вышій приятельи,
У главу ми паметь уѣерасте. —

45

(Сврши писмо ичитага на гласъ предъ свіема)

(Црног. и Турцѣма.)

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ето писмо, па садъ путь за уши!
Дайте му га да се разговори.

(Посланицы везырскій невесели одлазе.)

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Држъ! рицале узми овай фишекъ!
Понеси га на поклонъ везыру
И кажи му да е то ціена,
Кое драго главе Црногорске. —

РИЦАЛЪ ОСМАНЪ.

Какавъ фишекъ, на поклонъ везыру!
Самовольный кавурскій хайдуче,
Не збори се тако съ везырима,
Но ѣе доѣу доносе грозницу —
Сузе скачу саме на очима —
И захучи земля одъ куканя. —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Да ніеси у куѣу дошао.
Знао быхъ ти одговоритъ дивно!
Ема хоѣу нешто свакояко:
Заръ обадва ніесмо хайдучы?
Онъ е хайдукъ робля свезанога!
Онъ е больи е выше уграби —

Я самъ хайдукъ, те гонимъ хайдуке,
Гласнѣя є моя хайдучина —
Я не пржимъ земль и народе;
Ама многій грднѣй мучительѣи,
На носъ су се преда мноумъ побили;
Многа, буле ваше кукаюѣи
За мноумъ црна клувка размотале. —

Одоше кавази везырскѣй. Бѣо се два кокота кодъ скупштине.

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Видители ова два ѣвола!
Око шта се они два поклаше,
Єданъ другомъ очи ископаше,
За нѣима су тридестъ кокошакахъ,
Могу живѣтъ као два султана —
Да имъ даде некаква несреѣна;
И што ми є до нѣихове сваѣе,
А воли быхъ да надяча манѣи —
А ты ага браде ти свечеве?

СКЕНДЕРЪ-АГА.

А я воли да надяча вышѣй,
Рашта га є Богъ вышега дао
Кадъ є вышѣй нека є и ячѣй. —

Ноћъ є мѣсечна стѣде око огньважъ и коло на велъ гувно пое.

КОЛО.

Нови граде сѣдишъ на край мора!
И валове броишъ низъ пучину,
Како стараць на каменъ сѣдеѣи,
Што набрае свое броянице;
Дивна санка што си онда снѣо!
Млечиѣи те моремъ подузеше,
Црногорцы горомъ опасаше,
Састашесе у твое зидове,
Окропише крвлю и Волицомъ —
Те одъ тада несмрдишъ некршѣу;
Топаль-паша су двадестъ хилядахъ
Да поможе Новоме хиташе,
Сретоше га младый Црногорцы,
На Камено полъ поузано,
Турской капи ту име погину,
Сва утону у єдну гробницу,
Можъ и данасъ виѣтетъ коштурницу! —

ВУКЪ МИѢУНОВИѢЪ.

(Лежи заедно са Сердаромъ Янкомъ.)

Кудъ Сердаре хоѣешъ съ томъ пасиномъ?

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Да є метнемъ одзгоръ съ врхъ хальинахъ!

ВУКЪ МИѢУНОВИѢЪ.

46

Кое ѣе ти яде сврхъ хальинахъ?

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Притиска ме све несреѣна мора,
Како заспимъ не дами кркнути!

ВУКЪ МИѢУНОВИѢЪ.

48

Каква мора и каква зла среѣна!
Ту нити є море, ни вѣштице,
Но си ето ка чабаръ дебео,
Па те сало кадъ лежешъ задуши!
Мене никадъ ѣоштъ притисла нѣе.

СЕРДАРЪ ЯНКО.

А мени є она додѣяла,
Свагда носимъ рена уза себе,
И трнову драчу у обтоку,
Али одъ нѣ ништа болъ нѣе,
Но пасъ пружитъ оздгоръ сврхъ хальинахъ.

(Кнезъ Янко лежи съ кнезомъ Роганомъ.)

КНЕЗЪ ЯНКО.

Како смрде ове потурице!
Опажашъ ли ты што годъ Рогане?

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ка' узлый часъ кнеже неопажамъ!
Кадъ близу нѣихъ сѣдимъ у скупштину,
Я носъ држимъ свагда у рукама
Да не држимъ быхъ се изблювао,
Па самъ съ тога на край и утека
Е близу нѣихъ небыхъ освануо;
Ево видишъ какосмо далеко,
И опета она тешка воня
Одъ некрсти овде заударе. —

(Мртво доба ноћи, све спава, неко збори кроза санъ, дигнѣсе кнезъ Янко и кнезъ Роганъ, да виде ко є, кадъ онамо, алъ Вукъ Мандушиѣъ говори, као на яви.)

49

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Кои су ти яди, Мандушиѣу?
Те се сву ноћъ съ некимъ разговарашъ!

КНЕЗЪ ЯНКО.

Не, Рогане, немой га будити!
Е онъ у санъ ка' на яви збори,
Е ѣемо га штогодъ разпитати,
Да се баремъ добро изсмѣемо.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Да ну, Вуче, што оно збораше
За нашега брата Бана Милонѣиѣа?

Ели чегрстъ каква меју вама?

ВУКЪ МАНДУШИТЪ.

Не, брате, ништа меју нама!
Но му нешто око снахе зборимъ.

КНЕЗЪ ЯНКО.

А што е то, кажи ми на тайно!

ВУКЪ МАНДУШИТЪ.

Лъшпа му е одъ виле біеле!
Нема пуно осамнаестъ лѣтахъ,
Живо ми е срце поніела. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Рашта ти е срце поніела?

ВУКЪ МАНДУШИТЪ.

Има рашта! ругашъ ли се збия?
Рашта дрѹге нема на свіету!
Да ніесамъ съ Баномъ Милоньїемъ
Деветоструко кумовао,
Быхъ му младу снаху уграбіо,
Па съ нѡмъ бѣжа' главомъ по свіету. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Неѣтиньї, кукала ти майка!
Збия ти е паметь сву попила!

ВУКЪ МАНДУШИТЪ.

Аль е ѣаво, али су мајїе!
Али нешто теже одъ обое —
Кадъ е виђу ѣе се сміе млада,
Свїетъ ми се око главе врти! —
Па све могахъ съ ядомъ прегорети,
Но ме ѣаво едну вечеръ нагна,
У колибу ноѣихъ Милоньїа:
Кадъ предъ зору и ноѣ е мѣсечна!
Ватра гори на средъ сѣнокоса,
А она ти одъ некуда дође,
Украй ватре сѣде да се грїе,
Чуе да свакъ спава у колибе,
Тада она віенацъ расплете,
Паде коса до ниже пояса!
Поче косу низъ прса чешляти,
А танкіемъ гласомъ нарицати,
Како славля са дубове гране!
Тужи млада ѣевера Андрию,
Мила сына Милоньїа Бана,
Кои му е ланихъ погинуо,
Одъ Туракахъ у Дугу крваву,
Па се снахи неѡао остриѣи,
Жалиему снахинъ вѣнацъ было,
Него главу свог' сына Андриє! —
Тужи млада за срце уеда!

Очи горе живѣ одъ пламена!
Чело іої е лѣпше одъ мѣсеца —
И я плачемъ ка' мало діете —
Благо Андриї ѣе е погинуо!
Дивне ли га очи оплакаше!
Дивнали га уста ожалише! —

(Кнезъ Роганъ шапти кнезу Янку, непитай га аманати за такве ствари, докъ се не што избляя' — зора е, буде се и дїжсу.)

ОБРАДЪ.

Да ви причамъ што ми се приснило:
Народа се бѣше много дигло,
Као некудъ да крсте носимо,
Сунце пече, да очи искоче,
И тврѣа е кудїенъ идемо,
Докъ сидемо ка' на ово полѣ,
Починемо подъ едну ябуку,
Исподъ кое и поточиѣи враше,
Сви се у хладъ подъ нѡмъ сабіемо,
Уберемо зрелїехъ ябукахъ,
Као цукаръ свака бѣше слатка,
Попъ чита подъ нѡмъ Еванѣлѣ;
У то доба петъ Мартиновиѣахъ
Дїгоше се еданъ за другїемъ,
И за нїима три четъри друга,
Савъ ихъ народъ гледа кудъ одоше!
А они ти стубе те узъ цркву:
На олтаръ се одъ цркве попеше,
И на нѣму крстъ златный метнуше,
Крстъ зася ка' на гори сунце.
И савъ народъ на ноге устаде,
Часноме се крсту поклонїше,
Утоме се разбудїхъ одъ страха.

ВУКЪ МИѢУНОВИТЪ.

Среѣанъ быо! дивноли си сніо!
На чудо самъ и я на санъ быо,
Бранеѣи се одъ нечїехъ пасахъ,
И петъ шесть самъ мачемъ пресѣкао,
Да самъ ѣегоѣу у чету кренуо,
Доїста се быхъ покла' съ Турцїма. —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Я самъ ноѣасъ быо у сватове!
И са буломъ женїо Богдана,
У цркву е нашу покрстїсмо,
Покрстїсмо, па ихъ привѣнчасмо.

(Турцї еданъ за другїемъ сви одоше, лѡто стѣтнї.)

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Я самъ Озра ноѣасъ на санъ гледа'!
Бѣсмо пошли двѣста Озринїахъ
И толико поѣерали коняхъ,
Да узмемо пунѣ аранѣелско;
И врати се съ пиѣемъ изъ Котора,
Пою люди, гађу изъ пушакахъ,
Кадъ доѣосмо на врхъ Поточїнахъ!
Али сѣде око триста другахъ,

50

52

51

53

На свакога зелена долама,
На свакога токе и оружѣ,
Помислимо, ко ће оно быти?
Какви гости? — ніе имь вріеме!
Кадь али є оно старый Озро
И бирани за нѣмь Озриниѣ;
(Ніе одь нѣхъ нїеднога жива)
Пуче на насъ сваке грдне яде,
Што у Чеву цркву неградимо,
Аранђелу, да ни свудь помага,
Ондена се мало непокласмо,
И садь дрктимъ одь нѣгова страха!

ВУКОТА МРВАЛѢВИЋЪ.

Я по сву ноћ пртлямъ и сніевамъ,
Докъ се дигнемъ я све заборавамъ.

*(Кнезъ Байко є стѣтанъ и Вукъ Мандушићъ, они
два не хоће ништа да причаю.)*

КНЕЗЪ ЯНКО.

Кнеже Байко! ты си нешто сѣтанъ?
Што ће быти, то не може проћи,
Него причай да и ніе мило.

КНЕЗЪ БАЙКО.

Хоћу, кнеже, све ми єдно быва!
Я самъ ноћасъ грданъ санъ видіо:
Све оружѣ свое у комате,
Безъ зла ми се обићи неможе,
И безъ неке братске погибіе,
Єрь кадъ годъ самъ такви санъ гледао
Приправля' самъ што мрцу требуе.

РОГАНЪ.

Мандушићу! што си невесео?
Што не причашъ, што си ноћасъ сніо!

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Ни што сніо, ни причат' уміемъ,
Но самъ сву ноћ као закланъ спава'.

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Я ћу причат' кадъ сви остависте:
Виђехъ на санъ Драшка Поповића!
А мени се ка' у зарокъ стѣца,
И река' быхъ, єто га низъ полѣ!

СЕРДАРЪ РАДОНЯ.

Гледай чуда! што є ядний човѣкъ?
Мы се до садъ ништа не сѣхасмо
Найболѣга нашега войводе,
А ќе быо Драшко Поповићу?

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Ходіо є до у Млетке Драшко:
Када Шенђеръ на Которъ удара,
Ста градъ быти топомъ буковіемъ,
Попъ Шћепанъ се тадъ у Которъ нагна,
Годи єдномъ топомъ са Котора,
Шенђерову погоди лубарду,
У грло іой зрномъ угодіо,
Сломи му є у триста коматахъ,
Тадъ задоби плату у принцапа,
На годину стотину цекинахъ;
Попъ є пао люто одь старости,
Па є Драшко у Млетке ходіо,
Да донесе одь Млечића плату.

55

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

На вртите те петъ шесть овновахъ!
Да ручамо да дома идемо,

*(Дође Драшко Войвода, па се са сѣіема грли и
целива, па сѣде међу нѣима.)*

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Причай штогодъ, Драшко одь Млетакахъ!
Какавъ народъ бѣше на те стране?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Какавъ народъ! питашъ ли, Рогане?
Ка' остали — не бѣху рогати.

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Знамо, чоче, ніесу рогати,
Но бѣху ли згодни и богати?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Бѣше, брате, доста ліепіехъ!
А грдніехъ десетъ путахъ выше,
Одъ бруке се гледат' не могаху —
Богатіехъ бѣше поголемо,
Одъ богатства бѣху полуђели,
Ћетиняху исто као бебе —
Сви нугловы пунани празновахъ,
Мучаху се да имъ очи прсну,
Да одеру кору леба суха,
Гледао самъ: по два међу собомъ,
Ће упрте какву женетину,
Тѣлесине мртве и ліене,
Потегла бы по стотину окахъ,
Па є носе прозь градске улице,
У средь подне, тамо и овамо,
Не бое се чести, ни поштению
Текъ да стеку да се ками ране. —

56

КНЕЗЪ ЯНКО.

Бѣху ли имъ какве куће, Драшко?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Бѣху куће на свѣтъ дивота!
Ама бѣше муке и неволь,
Тѣскота ихъ несретня давяше —
Смрадъ великій и тешка запара,
Те немаху крви у образу. —

ВУКЪ МИТУНОВИЋЪ.

А како те, збилия, дочекаше?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Ко м' у злый часъ дочекива' Вуче?
Яниесамъ ни позна' никога,
А камоли да ме ко дочека',
Но ми она ружна мѣшавина
Недаваше изъ куће изаѣи:
Свагда грая бѣше око мене,
Када хоѣахъ по граду изаѣи,
Као у насъ бѣле неѣелъ,
Кадъ се крену момчадъ у машкаре;
Да еднога не бы прѣтеля,
Главомъ сына Зана Грбичиѣа,
Свога дома веѣъ неѣахъ гледати,
Него кости тамо оставити,
А онъ ме е братски дочекао,
Водио ме свуда по Млеткама.

57

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

А бѣху ли юнацы, войвода?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Не, Божя ти вѣра, Мандушићу!
О юнаштву ту не бѣше збора,
Него бѣху къ себи домамили,
Домамили, па ихъ похватали,
Јдну нашу браћу соколове!
Далматинце и храбре Хрвате!
Па бродове нѣма напунили,
И тиска ихъ у свѣтъ бѣли,
Те довукуй благо изъ свѣта,
И притискай земљ и градове. —

СЕРДАРЪ ИВАНЪ.

А судови бѣху ли имъ прави?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Бѣху, брате, да те Богъ сачува!
Мало больи него у Турчина —
Бѣше една куѣа превелика,
У којой се граѣаху бродови,
Ту хиляде бѣху невольникахъ!
Сви у люта гвожѣа попутани,
Те граѣаху принципу бродове,
Ту одъ плача и люте неволь
Не мили се улѣсти човѣку —
Едни сужњи бѣху приковани
У путима на велѣ бродове,
Ту ихъ лѣтнѣ горяше сунце,

58

И давяху кише и времена,
Немогаху изъ везе пенути,
Но ка' пасче кадъ га за торъ свежешъ,
Ту чамаю и днѣви и ноѣи; —
Найгоре имъ пакъ бѣху тавнице
Подъ дворове ѣе дужде стояше,
У найдублю яму, кою знадешъ,
Не горе но у нѣихъ стояти,
Конъ хоѣаше у нѣима цркнути,
Човѣкъ пасче ту свезат' несѣаше,
А камоли чойка несретнѣга —
Они люде све тамо везаху,
И давяху у мрачнимъ избама —
Савъ протрнемъ, да ихъ Богъ убѣе!
Кадъ помислимъ за оно страшило —
Нико жалит' несмѣе никога,
А камоли да му што поможе;
Када виѣехъ витежку неволу!
Заболѣ ме срце, проговорихъ:
„Што, погани, одъ людихъ чините?
Што юначки люде не смакнете?
Што имъ такве муке ударате?
Докъ Грбичић мени попрѣшапта:
Немой такве говорит' рѣчи,
Несмѣе се овде право зборит',
Твоя среѣа не разумѣше те. —
И чуй те ме што вамъ данасъ кажемъ:
Познао самъ на оне тавнице,
Да су Божю — грдно преступили
И да ѣе имъ царство погинути
И больима у руке улѣсти —

59

ВУКЪ МИТУНОВИЋЪ.

Буди ли се ты тако проричешъ,
Мишляху ли у свѣтъ за кога?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Нема тога кос' небои чега,
Да ничега, а'но свога хлада —
Они страха другога немаху,
До одъ жбирахъ и до шпѣонахъ
Кадъ два зборе штогодъ на улицу,
Треѣий ухо обрне те слуша,
Па онай часъ трчи судниѣыма,
Кажи оно, што они збораху
И попрѣдай штогодъ и поглади.
Судъ онай часъ она два ухвати,
Па на муке съ нѣима у галию,
Одъ тога ти бѣху погинули,
Меѣу собомъ вѣру изгубили —
Колике су съ края на край Млетке,
Ту не бѣше ни еднога чойка,
Еданъ другог', кои не држаше
За тайнога жбира и шпѣона; —
Грбичић се мени кунѣаше:
Да су едномъ жбири и шпѣони
Облагали еднога принципа
Предъ сенатомъ и свиѣмъ народомъ,
И да су му главу одкинули
Башъ на стубе нѣгова Палаца;
Како ихъ се другѣй боат' неѣе?
Кадъ могаше облагати дужда! —

60

КНЕЗЪ ЯНКО.

А бѣше ли игре у Млеткама,
Као ово те се мы играмо?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Бѣше игре, али другоаче:
У єдну се кућу сакупляху
Пошто мркни и пошто вечерай,
Кућа бѣше сила одъ свѣта,
Ужди у нѡй хиляду свѣћахъ,
По зиду іой свудъ бѣху панѣге,
Цїеле се на пуни народа;
Тако исто и кућа остала,
Свудъ могаше изъ зида виѣети,
Ѣе вираху, ка' миши изъ гнѣзда; —
Докъ се єдна подиже завѣса,
Трећій діо одъ куће отвори:
Боже драгій, ту да видишь чуда!
Ту измилѣ некаквога пука,
То ни у санъ никадъ доћ' не може,
Сви шарени као дивлѣ мачке,
Докъ ихъ стаде по кући криваня,
Ѣе ко бѣше запляска рукама,
Имахъ мртавѣ паднутъ одъ смїеха; —
Мало стаде, они отидоше,
А за нѣма другій изидоше:
Такве бруке, таквїехъ грдилахъ,
Нигѣ нико іоштъ видіо нїе,
Носине имъ по одъ кварта бѣху!
Изтрештили очи као тенцы!
А зинули ка' курацы гладній!
А дрвене ноге насадили!
Па иѣаху као на ключеве,
Облачили прнѣ и ячине,
У средъ подне да га човѣкъ сретне,
Сва бы му се коса наежила; —
Докле неко, даму Богъ поможе!
Изъ онїехъ панѣгахъ завика:
Бѣж' народе, е изгоре кућа!
Боже драгій! да ту бруку видишь!
Стаде ека, клеветѣ и ломява,
Стаде писка, капе попадаше,
Стотина ихъ исподъ ногахъ оста,
Све се наби да кркнут' неможе,
Као стока кадъ е звѣрадъ гоне. —
Те мы опетъ сютраданъ на игру,
Кадъ у кућу, нигѣ нико нема,
Но е пуста кућа затворена —
И іоштъ ѣу ви єдну спрдню причат':
(А знамъ чисто вѣроват' нећете)
Видіо самъ люде у Млеткама,
Ѣе на конопѣ скачу и играю!

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

То неможе быт' истина, Драшко!
Него су ти очи замаштали:

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Незнамъ ништа, но самъ ихъ гледао
И самъ мислимъ, да е маштанїе.

ОБРАДЪ.

А да што е него маштанїе!
Я самъ чуо одъ єднога ѣеда,
У Боку су єдни доходили,
Изъ Талїе, или одъ кудъ друго,
На нашъ пазаръ истїй излазили,
Па викнули цїелу народу:
Погледай те онога кокота!
Кадъ погледай онога кокота!
Али шлѣме за ногу потеже,
Кадъ онай часъ нїе него сламка.
Другомъ викни: „послушай народе!
„Свакѣ сада гроздъ у руку иматъ,
Грозду ѣе те бритве принїети,
Алѣ чувайте да васъ ядъ не наѣе
Немой кои грозда окинути,“
Докле свако за по гроздъ ухвати,
Принїеше бритве гроздовима,
Кадъ виѣеше чудо невиѣено,
Свакїй себе за носъ дохватїо,
Догна бритву до своєга носа!
Докле трећїи саврхъ зида викни:
Чуй народе, не потопите се!
У то рикни низъ пазаръ рїека,
Или было мушко, или женско,
Свакъ да гази уздигни хальине,
Кадъ ни воде ни одъ воде трага!
Но свакъ дига у пазаръ хальине,
И кренуо ка'да воду гази!
Кадъ виѣели е ихъ погрдише,
Скочи народъ и бы ихъ побили,
Но утецы у Которъ Латини;
То игранѣ исто е овакво,
Што на конопѣ играю, войвода!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Пояху ли узъ гусле лїєпо?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Какве гусле и какву несрећу!
Ту за гусле ни збора не бѣше.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

А да за сву игру безъ гусалахъ
Я ти не быхъ пару Турску дао,
Ѣе се гусле у кућу нечую,
Ту е мртва и кућа и люди. —

СЕРДАРЪ РАДОНЯ.

За сваку те работу питасмо;
А гледали принципа, войвода?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Гледахъ, брате, као тебе сада!

СЕРДАРЪ РАДОНЯ.

61

63

62

А бѣше ли какавъ, аманати?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Бѣше човѣкъ, те одъ среднѣ руке,
Да не бѣше подъ онимъ именовъ,
Нетѣшаше се боят' одъ урока. —

СЕРДАРЪ РАДОНЯ.

Каколи се зваше, воевода?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Валіеро, и већ не знамъ како!

СЕРДАРЪ ИВАНЪ.

Питали те што за ове крае?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Пита, брате, не знамъ ни самъ како!
Я изидохъ предъ нѣмъ съ Грбичиѣмъ,
Поклонихъ се како ми рекоше,
Путь мене се поосмѣхну принципъ,
Распита ме за наше краеве,
И шѣхъ реѣи, любви Црногорце!
Ерѣ спомену све редомъ боеве,
Ѣе су наши помогли Млеткама,
Па последъ поче ѣтинѣти!
Запита ме за наше сусѣде,
За Бошняке и за Арбанасе:
Кадъ ухвате каже: Црногорца,
„Было жива аль мртва у руке,
Хоѣ ли га изѣстъ, штоли раде?
Ѣе изѣсти? ако Бога знадешъ!
Ка' ѣе човѣкъ изѣсти човѣка!
„Ма самъ чуо, опетъ ми говори:
Еданъ народъ тамо змѣе еде!“
Какве змѣе? честитый принципе!
А гадно е на путь погледати. —
Све се длаке наеже човѣку! —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Я мнимъ те е дочека лѣпо?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Не лѣпо, него прелѣпо!
Обеѣа ми и што му не искахъ,
И помислихъ кадъ одъ нѣга поѣохъ,
Благо мени ютросъ и довѣкъ
Ево среѣе за све Црногорце!
Дайбуди ѣу повест' доста праха,
Да с' имаю чимъ бити съ Турцѣма,
Кадъ последъ све оно излиня,
Ка' да ништа ни зборено нѣе,
И посадъ му не быхъ вѣровао,
Млѣко е да рече, бѣло. —

РОГАНЪ.

А како те раяху, войвода?
Бѣху ли имъ лѣпа естива?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Ту не бѣше ела, изванъ леба!
Но донеси некакве преслачке,
По три уре лижи, докле ручай —
Два дѣла ту бѣше пука,
Јоште млади а обезубили,
Све лижуѣи оне посласице,
Одъ желѣ се садъ наедохъ меса.

ВУКЪ МИѢУНОВИѢЪ.

Фала Богу, естъ велико чудо!
Видители овде у Котору?
Башъ овога Совру провидура,
И осталу господу Млетачку,
Воли су ти кокошъ али яе,
Него овна, али груду сира!
Кое чудо могу на годину,
Кокошакахъ они позобати,
Па погини у оно господство,
Спушти кулѣ а обриви брке!
А поспи се по глави пепеломъ!
А брнѣице ка' жене у уши!
Како тридестъ напуни годинахъ,
Свакѣй доѣе као бабетина,
Одъ бруке се гледати не може,
Како поѣи мало уза стубе,
Ублѣди како рубетина,
А нешто му заиграй подъ грломъ,
Рекао бы они часъ умрѣ!

*(Сѣку пеѣыва, и спдоше на ручакъ, — Сердаръ
Янко пита чѣе бравъ те му онъ у плеѣе гледа
и кажѣу му да е Мартина Баиѣе).*

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Дивна плеѣа, а дивно ли пише!
Благо теби за довѣкъ старче!
Чудно ли ѣешъ нешто доживѣти. —

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Кое држе, да е наша страна,
Аль одъ крста али е одъ стуба?

КНЕЗЪ ЯНКО.

Мы смо вазда одъ крста држали!

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Хиляду самъ плеѣахъ оглодао!
Али ове невиѣхъ несреѣе,
Чѣе ово плеѣе те га гледамъ?
Нѣгова се куѣа угасила,
У ню неѣе кокота пояти,
А ево е на средъ нѣга шуплѣ,

64

66

65

67

Ка' да си га шиломъ прощуплю,
А по нѣму двадесетъ гробовахъ,
И ни еданъ ніе изванъ куће!

(Сви гледаю оно плеће и чуде се каквое, питаю одъ чіега е брава, и кажю имъ дае одъ брава Скендеръ-Аге Медовића).

КНЕЗЪ ЯНКО *[гледа едно плеће, и прича изъ нѣга].*

Има оваи двадесетъ говеди!
Гувному е кодъ куће ліпо,
На кућу му шлѣме доста яко,
Яки су му и ліени конѣи!
Кріе негђе замотулякъ парахъ,
Ма быхъ река да ихъ ніе много,
И за нѣихъ му сви у кући знаю.

ВУКОТА МРВАЛѢВИЋЪ. *[прича изъ плећа.]*

Чудна негђе пустига пліена!
Но е крвавъ да га Богъ убіе!
Косово е око нѣга легло.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Што баєте као баялице!
Али бабе кадъ у бобъ врачаю,
Што ће знати мртве костурине,
Како ће се коме догодити!

ВУКОТА МРВАЛѢВИЋЪ.

Кое яде ты тобожъ мудруешъ?
А ты выше у нѣима проричешъ,
Но кои му драго десетиня,
Недашъ нигда плећа оглодати,
Но ихъ грабишъ изъ устахъ людима,
Мени си ихъ стотину узео,
Да ѣвола приђе у нѣихъ видишъ,
У то ти е прошло по віека.

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ.

Дану Вуче изъ Лѣшева Ступа!
Узми гусле да насъ разговоришъ,
Кадъ е добро нека е и болѣ.

ВУКЪ ЛѢШЕВОСТУПАЦЪ ПОЕ.

Чево равно гнѣезде юначко!
А крваво людско разбоиште,
Многели си войске запамтило! —
Многели си майке оядило, —
Людске су те кости затрпале! —
Людскомъ си се крвло опянило! —
Вазда ранишъ одъ Видова дана,
Юначкіемъ и коньскіемъ месомъ,
Гавранове и мрке вукове! —
Страшно л' бѣше едномъ погледати,
Димъ те црнѣи бѣше приклопио,
Сто хилядахъ притисло Туракахъ,
Око тебе пушке грміяху,

Фриштїяху хиляде момакахъ,
А гракаху на ята вранови,
Иза тмине и сунце огріе,
Предъ вечеръ се надъ тобомъ изведри,
Турке мртве по тебе броясмо,
Погодит' се нигда не могасмо,
Око броя колико ихъ бѣше. —

Оставля гусле.

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ.

Дану, Вуче, немой прекидати
Разговора безъ таквога нема.

*(Вукъ: не уміемъ войвода, па е лѣпше оставити.
Пуцаю пушке узъ полъ, пѣваю люди, има ихъ
около сто и педесетъ.)*

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Кое оно, ка да су махнити?

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Оно су ти свати Мустафића!
А жени се Сульо баряктаре,
Сыновицомъ съ Обода кадїе.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Ма ніесу сви сватовы Турцы,
Него има и Црногорацахъ?

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Има онѣ и Црногорацахъ,
Мало манѣ него половина.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Кудъ су шѣли подтрпезне кучке! —
Бранковићи и лижисахани! —
Што имъ оѣе друштво са Турцыма.

КНЕЗЪ ЯНКО.

А каква е то вражя женидба?
Кадъ вѣнчания никаква немаю,
Но живуо ка' остала стока.

СЕРДАРЪ ЯНКО.

У нѣихъ нема никаква вѣнчания,
Но погодбу некакву учине,
Ка'да краву на поли предаю;
Они жене у челядъ не брое,
Но ихъ држе ка' продано роблѣ
Они кажу: жена е човѣку,
Слатко воѣе, алѣ печено ягнѣ,
Докъ е таква нека е у кућу,
Нїел' таква, са нѣомъ на улицу.

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Хвала Богу, пасіега милета!
Ка є опитъ са зломъ и неправдомъ,
Ће допире, ту закона нема,
Законъ му є што му срце жуди,
Што не жуди у Коранъ не пише. —

(Пою сватови узъ полъ).

СВАТЪ ТУРЧИНЪ.

Гергелезе крило одъ сокола!
Те на хата у раю полеће,
Самовольно безъ никаква зора,
Предъ Пророка да приђе изађешъ;
Хуріе те дивне заробише!
Те си нама тако закаснио,
Излаз' къ нама часа непочаси!
На твоєга крилата халата,
Не заборав' саблѣ и миждрака,
И твоєга бича пакленого
Ерѣ су власи уши подигнули,
Да окупишъ стоку у торину —
Вуцы су ти люто погладнѣли,
Нек' ти сине сабля Дамаскія,
Да не лаю пашчадъ на пророка. —

СВАТЪ ЦРНОГОРАЦЪ.

Ће си, Марко, нагнута деліо!
И ако си Турска придворица —
Алѣ си опетъ наша перяница?
Пояш', Марко, твоєга Шарина!
Одъ оружја ништа не узимај,
До твоєга тешка шестоперца,
Нѣмъ Алию згоди међу плећа,
Па му на частъ пророкъ и хуріе. —

СВАТЪ ТУРЧИНЪ.

Илдериме, свечевъ буздоване!
Мало ли ти бы крстове вѣре,
Међ' истокомъ и међу западомъ?
Да истрчешъ хата крилатого,
Дамаскію да крви напоишъ,
Да најстрашнимъ постанешъ шехитомъ —
Но се диже да Фатиму ћерашъ,
Єдиницу светога Пророка —
Ту сагрѣши Богу и Пророку,
Ко имъ скриви онъ имъ грдно плати,
Ал' ти просто диново млѣко!
Када Босни саломи рогове —
Кадъ све покла, што не посунети,
Само факирѣ остави фукару,
Да насъ служи, а предъ крстомъ тужи. —

СВАТЪ ЦРНОГОРАЦЪ.

Обилићу змаю огнѣвитый!
Ко те гледа блѣште му очи —
Свагда ће те светковатъ юнацы —
Мрцино намъ круну не упушти,
Кадъ Падиши стаде подъ вилице!
Када Дину загази у чорбу —

Садъ те виђу на твоєга ждрала,
Ће разгонишъ кодъ шатора Турке!
Што ће бити, ко ће угодити?
Србъ и Турчинъ не слаже се нигда,
Но ће приђе море ослачати! —

СВАТЪ ТУРЧИНЪ.

Држѣ Алија, курвино копиле!
Котарке се младе разбѣжаше,
Срамота є сивоме соколу,
Ћерат' дуго ято яребицахъ,
Па за себе не уловит' меса —
Удри Тале твоіомъ дреновачомъ!
Подъ нѣомъ пучу ребра ка' ораси!
Половина главе изгубите!
Не оставте Косу у кавуре. —

СВАТЪ ЦРНОГОРАЦЪ.

Бѣжѣ Комнене задрта деліо!
Кадъ си такву срну уловио,
Већ си доста одморіо крила,
Ніе су ти далеко Котари,
Вѣра ти є Хайки омилила,
Єдва чека да ти се прекрсти —
Забобонѣ старино Новаче!
Сврхъ Клисуре ка' си научіо,
Ерѣ су Дину уши заглибиле —
Пробуди му бухе у кожухе —
Не пушт' Баіо жива ѣволѣга!
Нека свати не буде планине,
Безъ питаня твоєга алѣ Лимова —

(Излази Мустай кадїя и моли момчадѣ да не пою онаке пѣсне покрај сакупа Црногорскога, да не буде одъ главараѣ коме што жао, него нека пою сватовске пѣсне, и онѣ самѣ починѣ пояти.)

МУСТАЙ КАДІЯ.

Не плачѣ майко, Дилберѣ-Фатиму:
Удата є не укопата,
Ружа сѣ трука ніе пала свог',
Но у бостанъ пренешена свой —
Фатиму ће Сульо држати!
Како очи свое у глави,
Фатима є струкомъ дивота,
Очи су іой двіе звезде!
Лице іой є јутро румено!
Подъ вѣнцемъ гори Даница!
Уста су іой паромъ срезана! —
Устне су іой ружомъ уждене!
Међѣ коима кадкадъ сѣва
Снѣжна гривна ситна бисера —
Грло іой є чиста филдиша!
Бѣле руке крила лабуда!
Надъ цвѣћемъ плива зорњача,
А возе є весла сребрна!
Благо одру на комъ почине! —

СВАТЪ ЦРНОГОРАЦЪ.

Соко мрзи поля одъ прашине! —
Соко неће жабу изъ лужине! —

71

73

72

74

Соко хоће високу литицу,
Соко тражи тицу яребицу,
Яребица танка и плашива,
Ма тіела како ватра жива! —

СВАТЪ ТУРЧИНЪ.

Не дангуби сватскій првіенче!
Сахати су данасъ ка' године —
Хоће намъ се Сулю удужити,
Богъ є драгій неколика дана,
Тандарихе земљи поклоніо —
Грехота є да ихъ подкидамо! —

ВОЙВОДА СТАНКО.

Чудне бруке, грдне мѣшавине!
Чуясте ли како се пояше?
Залуду се недружина друже —
Све некакви приговори стари.
Милошъ, Марко, Муіо и Алія!
Приправля се докъ одъ єдномъ пукне —
Већъ превире капа на све стране. —

ВУКЪ МАНДУШИТЪ.

Ема шта се друже съ крвницима!
А у еданъ кота да ихъ сварішъ,
Не бы имъ се чорба сміешала! —

ВУКЪ МИЋУНОВИТЪ.

Безобразне, обрляне курве!
Повукуше, те намъ образъ грде,
Юначкога незнаю поштєня,
А не бы се вукли за Турцьма —
Мрзній су ми они, него Турць!
А ни мислимъ за нїхъ ни за Турке! —
Бадава се инате съ Турцьма,
Кадъ имъ лижу ка' пашчадъ сахане! —

БОГДАНЪ БУРАШКОВИТЪ.

Они шѣаху све онако поятъ!
Но имъ неда подмукла лисица,
Видители онога кадїе?
Друга нема у чєтыри земљ! —
У нѣга су медене рієчи,
Увія се ка' врагъ око крста;
А ма пунанъ губе и лукавства;
Крвника га ришѣанскога нема,
Заклала га пушка Црногорска!

*Прођоше сватови, мало стаде, ево покајнице
узъ поль и тужїи сестра Батрићева предъ
нїма.*

СЕСТРА БАТРИЋЕВА.

Куда си ми улєтіо
мой соколе!
Одъ дивнога ята твога,
brate рано!

Даль невѣрне незна Турке,
Богъ ихъ клео!

Е ће тебе преварити,
дивна главо!

Мой свїете изгубљный,
сунце брате!

Мое ране безъ пребола,
рано люта!

Мое очи извађене,
очный виде!

Коме браћу ти остави,
братска хвало!

И старога баба Пера,
куку Перо!

И Три младе сестре твое,
кукавице!

Седамъ снахахъ што ошиша?
нїма праздно!

Што нечува младу главу?
людска вило!

Што крвника нѣомъ наслади?
братска дико!

На вѣру те посѣкоше,
невѣрници!

Дивнол' Травникъ окитише,
то платили!

Са ліепомъ главомъ твоіомъ,
куку! леле!

Ко ће чєте сакупляти,
чєтовођа!

Кол' країни бранит' крило,
братско крило!

Ко ће Турске главе сѣћи,
остра сабљю!

Да погїбе у бой лютый,
убойниче!

Ће се Србскій момцы грабе,
младо момче!

Око главахъ и оружя,
просте ране!

Но на вѣру у невѣре,
вѣрна главо!

Да ми се є помамити,
сестри црной!

Да те како заборавимъ,
кукавица!

Е презгодна глава бѣше,
младый брате!

Да узъ цара сѣдияше,
мудра главо!

Шѣаше царевъ вєзъръ быти,
сестри тужной!

Да кодъ краля сѣдияше,
мой младико!

Ћенералъ му шѣаше быти,
моя ружо!

Да се могу разговорит',
срце мое!

А са мртвомъ твоіомъ главомъ,
Камъ да ми є!

Да ти црне очи виђу,
очи мое!

Да полюбимъ мртву главу,
мѣсто брата!

Да очешлямъ дугїй перчинъ,
яхъ мени!

75

77

76

78

И юначку чалму свежемъ,
сестра грдна!
У крвничке садъ си руке,
платили те!
Нагрдиће красну главу,
прекрвници!
Ты ћешъ много браће наћи,
куку нама!
Бираниехъ соколовахъ,
куку браћо!
По бедему одъ Травника,
Богъ га клео!
Главе братске познат' не ћешъ,
нама праздно!
Ере су ихъ нагрдили,
невѣрници!
Кудъ ће твоя млада люба?
куку нъойзи!
Двое ћеце твое лудо?
сирочади!
Што ће яднѣй ђедъ ти Байко?
мой Батрићу!
Кои те е одньвио,
тешко нѣму!
Просте твое люте ране,
мой Батрићу!
Алъ не прости грдни яди,
Куку роде!
Е се земля сва изгурчи,
Богъ е клео!
Главари се скаменили,
Камъ имъ у домъ!

Сви главари плачу, и кадъ чуше име Батрићево, сви плачући изидоше предъ покайнице, како се састаше съ нѣима знадоше што е, сестра се Батрићева загри съ ђедомъ Байкомъ (кнезомъ) уграбиму ножъ иза паса и уби сама себе; Байко се пренемога и паде споредъ унуке мртве.

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Хвала Богу, велике жалости!
Што насъ нађе данасъ изненада,
(свакъ ћути и плаче).

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Охъ до Бога! а охъ до вѣка!
Да чудноли съ главе погибосмо! —

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Осамдесетъ већ имамъ годинахъ!
Сто путахъ самъ гледа Црногорце,
Гледа Турке, а гледа Латине:
Младе главе онакве не виђахъ! —

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

У ове се горе нигда не,
Онаковога младета дизало! —
Оно бѣше юнакъ подъ крылима,

Гледа самъ га, ђе скаче съ момѣма:
Скочи съ мѣста четрнаестъ ногахъ,
А изъ трке, двадесетъ и четири,
По три коня загона прескочи. —

80

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Што е файде крити оно што е? —
Онаковога сивого сокола,
Црногорка јоштъ рађала не!
Не могаше човѣкъ нигда знати,
Алъ е згоднѣй, али е валястѣй,
Алъ е мудрѣй, али е любавнѣй!
Шестъ путахъ самъ съ нѣмъ на муку быо,
Ће прахъ гори предъ очи юначке,
И ђе главе мртве полећу;
Јоштъ таквѣхъ очихъ гвозденѣхъ,
Я невиђехъ у єднога момка —
А немаше јоштъ двадесетъ годинахъ. —
И што ћу ви крити, Црногорцы!
Живо ми е срце покосіо!
И нашу е землю оцрніо! —

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Онъ не бѣше но само настао,
Црногорца већ бѣше свакога,
Онъ готова претека юнаштвомъ:
Седамнаестъ али осамнаестъ
Бѣше главахъ посѣка Турскѣхъ!

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ.

Богъ га якѣй и мртва убіо!
Како мога вѣроватъ Турѣма?
Тере имъ се на вѣру опушта. —

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

81

Вѣранъ бѣше юнакъ мимо люде!
Па га оно пасче Ђоровића,
Избезуми некако на братску,
Те срамотно, црнъ му образъ быо!

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Єли му се кућа ископала? —

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Не сердаре! али што зафайду?
Остало е двое ћеце мушко:
Єдно другомъ воде дат' не може
И згодна су ка двѣ ябуке. —
Него ко ће ћецу дочекати?

КНЕЗЪ ЯНКО.

Колика му брата остадоше?

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Седамъ братахъ, сви седамъ єднацы!

КНЕЗЪ ЯНКО.

Хоћели га осветити, Вуче?

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Хоће кнеже! али што за фaidu?

КНЕЗЪ ЯНКО.

Како зашто? што говориш чоче?
Да га могу добро осветити,
Ка' да бы га изъ гроба дигнули! —

КНЕЗЪ ЯНКО.

А да ова несрећна невѣста,
Те се данасъ уби међу нама,
Люће ми е на срце завила;
Но несрећна глава Батрићева! —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Не збори намъ, кнеже, за те яде!
Ни овакве юштъ нѣ жалости
На много се мѣстахъ догађало,
Но юй пуче срце у прсима,
А обрну свѣтъ наопако —
За онемъ сивѣмъ соколомъ,
Па не мога одолѣт' жалости,
Него живогъ узе сама себи!

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Неволя е, браћо, да с' убиѣ!
Камъ бы црка одъ ове жалости —
А не сестра за онаквимъ братомъ —
Е предиванъ бѣше, ядъ га наша':
Кадъ се шћаше обѣстъ, кудъ да иде,
Па обуцы оне пусте токе,
Шалъ црвеный свежи око главе,
А пани му перчинъ низъ рамена
Двѣ пушке метни за поясомъ,
А припаши мача о поясу,
А у руке узми цефердара —
Красна лица, висок као копљ!
Кадъ помислимъ и я какавъ бѣше,
Разпале се узъ мене пламовы —

Главари стде около велъга гуена и разговараю се, докъ ево ти 3 — 4 стотине Озринићихъ, Цуцахъ и Бѣлицяхъ. Сви постъдаше предъ главаре и држе дуге пушке узъ рамена.

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Добро дошли! што е было люди?
Кренули сте некудъ ка' на войску?
То вамъ нѣ безъ неке неволѣ.
Да се нѣ ко покла? Бога ви!

ВОЙНИКЪ.

Не, сердару, юштъ нѣ поколя!
Е ма бы се могло дослутити. —

(Другий одъ войникахъ).

Поне Цуцкѣй, да имъ оно писмо!
Те си писа међу свима нама.
Па се съ нѣме нека разговоре
Е ће мо ихъ граѣомъ заглушити.

Попъ Мићо дава писмо владѣци Данилу, владѣца га гледа и не говори ништа.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Што е было, што пише владѣко?

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Не може се оно прочитати: —

(Дае га владѣца кнезу Янку, да га попу поврати)

КНЕЗЪ ЯНКО *[гледа га]*.

Дивна писма, яди га убили!
Красноли е на карту сложено,
Као да су кокошке чепале. —

(Свакъ се смѣе, кнезъ Янко дава писмо попу и говору му.)

КНЕЗЪ ЯНКО.

Поне Мићо, држ' ти ово писмо!
Те прочита, да знамо што пише.

(Попъ Мићо узимљъ писмо, дуга га гледа и починъ читати.)

ПОПЪ МИЋО *[чита]*.

... умъ... дамъ... амъ...
... бы... ну... но...
... на... ша... ра...

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Лѣпо ли ова сабля чита!
Дивно ли насъ данасъ разговори!
Аманати, ће научи тако?
Есу ли те у Млетке шилили?
Када свое тако осѣцашъ,
А да што бы съ туђѣмъ чинио! —

ПОПЪ МИЋО.

Ты се Вуче, ка' да самномъ ругашъ?
Какавъ наукъ такво и читанъ!
Да самъ има болѣг' учителя,
Те быхъ и я данасъ болѣ чита,
Ка' е да е, о нѣму се бавимъ. —
Ко ће болѣ, широко му полѣ!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

85

Я ти не быхъ предавао бира,
Да се слушамъ, зрно дађаволъ!

ПОПЪ МИЋО.

И не даю жита ни у шаку,
До по руно и по груду сира!
Па и то ми даю ка' на силу —
Да ли незнашъ наше даваоце?

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Аманати, ненаједи се!
А како имъ читашъ летурђию,
Кадъ овако у писмо затежешъ?

ПОПЪ МИЋО.

Аманатъ ми, я е и не читамъ!
Нити ми е књига за потребу,
Нитъ е када у цркву отварамъ;
На память самъ добро утврдио:
Летурђию, крститъ, и вѣнчати,
Ка' и друге по манъ потреба;
Па кадъ ми е кое за потребу
Изпоемъ га ка' пѣсну на уста. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Чудна попа, яди га не били!
У свјетъ га оваквога нема. —

(Све у смјехъ и у граю.)

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Да ну причай кои, што сте дошли?
Да идемо, да не замрчемо.

ЄДАНЪ ЦУЦА.

86

Причаћемо, а имамо доста:
Проста сабля, по сто путахъ Турска,
Одъ Косова, коя насъ сіече!
При злу томе, ако е истина:
Ево има шестъ седамъ годинахъ,
Ка' доходи една пророчица
Међу нама, изъ Бара се каже,
Дава траве и нешто ліечи
И записе нечесове гради,
Да човѣка пушка не убје —
Свакъ е држи, опрости ми Боже!
Ка' да духомъ свјетіемъ прозире! —
Донио е ђаво међу нама,
Ево има двје три неђелъ,
Па е сада, што ніе никада
Ударила каживатъ вѣштице,
Двадестъ ихъ е до сада казала
И сама е себе обличила;
На нѣхъ выше, но педесетъ главахъ,

Што су оне свакою изъле;
А све ђеце, коя су помрла!
И момчади, те пушка убила!
Па се народъ ціо помутіо.
Нико незна, што хоће да ради,
Помрзѣло све едно на друго,
На чудо смо и на яде были,
Раздвајући да се неизколъ; —
Єдва смо ихъ овамо савили,
Еда како вы то претечете. —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

87

Чудне стоке, Богъ ихъ посъкао!
Око шта се имало поклати!
А ђе ви е, та злосрећна баба,
Те међу васъ ножъ крвавий вргла?

ИСТИЙ ЦУЦА.

Ево смо е довели са собомъ,
Да предъ вама ово посвѣдочи,
Она збори, да ће све казати
И кажуе, Богъ е посъкао,
Ка' да човѣкъ све очима гледа!

(Излази пророчица и вѣштица)

КНЕЗЪ ЯНКО.

Кажуй, бабо! есили вѣштица?

БАБА.

Єсамъ, кнеже, ніе файде крити!

КНЕЗЪ ЯНКО.

А како се градите вѣштице?

БАБА.

Мы имамо єдну траву зато,
Па ту траву у лонацъ сваримо,
Изъ лонца се редомъ намажемо;
Иза тога будемо вѣштице!

КНЕЗЪ ЯНКО.

Па последъ, што се одъ васъ ради?

БАБА.

88

Купимо се на мѣдено гувно,
Нико незна до насъ ђе е оно,
На вратила, о марчу, яшемо!
Договоре крјоћи чинимо,
Какво ће мо зло учинит' коме,
Живиномъ се свакомъ промећемо;
Возимо се на сребрна весла,
Лађа намъ е кора одъ яета!
Зла мрзномо чинит' неможемо,

Ако намъ е мю али свойта,
Трагъ по трагу нѣговъ ископамо.

СВИ ИЗЪ ГЛАСА.

Видители како незна ништа?
Истина е, све што е казала!
Не бы сама себе наружила,
Да у тай ликъ нѣ обештана,
Па се кае, ставила се душе,
Ере види трагъ ни ископаше.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Слушай бабо, све ти вѣруемо!
Може быти и мѣдено гувно,
Яхати се може на вратило,
Ма за лађу и весла сребрна,
То ти нико вѣравати неће,
Ерѣ е сасма преништава лађа.

БАБА.

Истина е мой миле, душе ми!
А како быхъ данасъ придизала,
Када висимъ ногама у гробу,
Него самъ се едномъ покаяла,
Волија самъ поћи подъ гомилу,
Са свиѣма тесмо тога лика,
Но зла чинитъ како смо до сада,
Да ако ми лакше души буде.
(и плаче баба.) —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Чудна врага! видители браћо?
Хвала Богу имали вѣштицахъ?

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Има кнеже некѣхъ рогошахъ,
Подъ облакъ ће устрѣлитъ орла!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ, ВЛАДЫЦИ.

Ты владыко знашъ дубоке кнѣиге!
Налазишъ ли у нѣима вѣштице?

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Ће вѣштице! што говоришъ Вуче!
Нема тога ни у едну кнѣигу,
Сврхъ мене се сви овде куните,
То су бабске приче и мудрости,
Него лаже ова бабетина,
Али може нешто друго быти. —

СВИ ГЛАВАРИ.

Кажуй бабо! рашта си лагала?
Алѣ на нашу душу — подъ каменѣ;
Нѣ шала што си учинила,

Помутила три мучна племена,
И крваву саблю извадила —
(баба се препада и дрхти).

БАБА.

Каза ћу вамъ алѣ на исповѣстѣ,
Па чините што хоћете самномъ.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Нема, бабо, овде духовника!
Нако ће мо послатъ попа Мића,
А онѣ кнѣиге уза себе нема —
Него кажуй алѣ ћешъ подъ гомилу,
Неварай се друго бытъ неможе.

БАБА [дрхтећимъ гласомъ кажуе.]

Кадъ се справляхъ изъ Бара овамо,
Докъ евоти едного каваза,
Ће одѣ паше за мене дошао;
Поведи ме на Скадарѣ везыру!
Везырѣ бѣше чуо што се ради,
Да договорѣ међу се имате,
На домаће ударити Турке,
Па ме посла, да васъ я помутимъ,
Да се о злу своме забавите,
Научи ме, све, како ћу радитъ,
И рече ми, душа му проклета!
На тебе се нико ставитъ неће,
Ерѣ ты често идешъ међу нѣима,
Запрѣти кадъ одѣ нѣга кренухъ:
„Не смутили, бабо, Црногорце!
Кунемъ ты се Турскомъ вѣромъ тврдомъ!
Имашъ дома десетъ унучади,
И три сына сва три оженѣна,
Све ћу ти ихъ затворитъ у кућу,
Па у живыи оганъ изгорѣти!“
Та ме сила браћо наћерала,
Те помутитъ хоћахъ Црногорце!

*Тада скочи народѣ цѣо, узми каменѣ да е подѣ
гомиломъ метну, али е не пуште главари, но
е свъ мукомъ одбрале.*

*Разићоше се дома свиколицы, само неколика
главара остадоше на Цетинѣ да притѣрде
свои договорѣ.*

*Смркло се, стѣде главари около огня, излази мѣ-
сецъ крвавъ — и бы великѣй потресъ — у то исто
доба дође кѣ нѣима старѣи и слепѣи игуманѣ
Стефанѣ свъ брояницѣма у руке.*

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Можли знати оче игумане,
Рашта ове горе уздрхташе?

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Ко ће сынко Божю волно знати,
Ко ли Божа прозрети чудеса!

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

А да што е овај мѣсець црвенъ,
Како да е изъ огња испретанъ?

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Ни то, сынко, я не могу знати;
Альинахъ е на небеса доста,
Па Богъ дае коме какву хоће —
А мени е свакоя еднака,
Текъ самъ свое очи изгубіо;
Благо вама кои ихъ видите,
Вы сте ближе Бога-и чудесахъ!

Тишина е, игуманъ брои броянице.

КНЕЗЪ ЯНКО.

А броишли све тако игумне?

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Броимъ, сынко, непрестаемъ нигда!

КНЕЗЪ ЯНКО.

Доиста се мислишь наброити,
Дали ти се, оче, не додіе?
А одъ тога
Я быхъ воли садъ гривну орахахъ,
Да е едномъ по нашки изброимъ,
Но стотину тиѣхъ брояницахъ,
Да пребирамъ прстима зафайду.

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Ты све, кнеже, на шалу окрећешъ!
Да ну, оче, оно ка' уміешъ
Исприча ни штогодъ аманати!
Приђе но смо легли и заспали,
Ко те ніе чуо ње говоришь,
Онай незна што у тебе спава! —

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Хоћу, браћо, то самъ и дошао!
Я самъ многа зажега канѣла,
На олтару цркве православне;
Па самъ сліепъ доша међу вама,
Да поджежемъ колико узмогу,
И вашъ оганъ светый на олтару,
На олтару цркве и поштена. —

*(Многий изъ гласа: збори оче! сви ћемо слушати
колико те годъ воля, акоћешъ до поноћи.)*

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Я имадемъ осамдесетъ лѣтахъ!
Одъ како самъ очи изгубіо,
Я самъ выше у царство духовахъ —

92

93

И ако ми јоштъ тіело, душу
Задржае и крие у себи,
Како пламенъ подземна пештера —
Я самъ много обиша свіета,
Найсветіе небесне храмове,
Што е земля небу подигнула,
Я самъ редомъ свакій полазіо,
Насрка се дима съ жертвеникахъ!
Пеня самъ се на свештену гору,
Са кое е страшно предсказанъ,
Свое судбе Єрусалимъ чуо —
Разгледа самъ и све три пећине!
Ће се сунце христианству родило,
Ће е небо ясли освештало,
Ће су цари небесномъ младенцу,
Похитали съ даромъ-поклонит' се; —
Гледао самъ Гетсиманску башту!
Оцрнѣну страшѣу и издаіомъ —
Свету лампу, лудъ вѣтаръ угаси —
Мы видимо на плоднимъ нывама,
Ће се грдно трнѣ разтићило —
Храмъ Омаровъ ње се повисіо,
На свештеныи основъ Соломоновъ —
Ће Софія за конюшку служи —
Сміешна су свойства наше землѣ,
Пунана е лудіѣхъ премѣнахъ —
Природа се сваколика пита,
Сунчаніемъ чистіемъ мліекомъ,
У пламенъ се и оно претвара,
Данасъ жеже, што јучеръ нывляше; —
Коліевке какве бы требале,
Не имаду све наше ріеке,
Видимоли мы сва ова страшила,
Ће пустоше немилостно земљу?
Време земно и судбина людска —
Два образа найвыше лудости —
Безъ поредка найдубля наука —
Сна людскога, њеца-аль очеви —
Єли ово причина управа,
Коіой тайну постић' неможемо? —
Єлъ истина, е ово овако?
Ал' насъ очи собствене вараю?
Иште свіетъ неко дѣйствіе —
Дужность рађа неко попеченѣ —
Обрана е съ животомъ скопчана!
Све природа снабдѣва оружѣмъ,
Противъ неке не обуздане силе —
Противъ нужде-противъ недовольства —
Остро осѣ, одбраноє класѣ!
Трнѣ, ружу, брани очупати;
Зубовахъ е туште изострила!
А роговахъ туште зашилѣла —
Коре, — крила — и брзине ногахъ —
И ціели ови безпоредцы,
По поредку некое слѣдую! —
Надъ свомъ овомъ грдномъ мѣшавиномъ,
Опетъ умна сила торжествуе!
Непушта се да е зло побѣди —
Искру гаси — а змію у главу —
Мужъ е браничъ жене и њетета!
Народъ браничъ цркве и племена —
Честъ е-слава-светиня народня!
Пасъ ¹, свакои свое бремя носи —
Нове нужде, рађу нове силе —
Дѣйствія напрежу духове —

94

95

¹Поколѣнѣ

Стѣсненія сламаю громове! —
Ударъ нађе искру у камену,
Безъ нѣга бы у камъ очаяла —
Страданѣ є крста добродѣтель —
Прекалѣна искушенѣмъ душа,
Рани тѣло огнѣмъ електризма —
А надежда веже душу съ небомъ,
Како луча са сунцемъ капльицу!
Што є човѣкъ? а мора быт' човѣкъ —
Тварца єдна, те є земля вара,
А за нѣга, види, нѣ земля —
Єли явѣ одъ сна смуѣненіе —
Име честно, заслужили на нѣой,
Онѣ є има рашта полазити,
А безъ нѣга у што тада спада? —
Поколѣнѣ за пѣсну створено!
Виле ће се грабит' у вѣкове,
Да вамъ вѣнце достойне саплету! —
Вашѣ ће примѣръ учити пѣвача,
Како треба съ безсмртношћу зборит' —
Вамъ предстои преужасна борба,
Племе ви се све одрекло себе,
Те црnome работа Мамону! —
Паде на нѣм' клетва безчестія —
Што є Босна и по Арбаніе?
Ваша браћа, одъ оца и майке!
Сви у єдно и доста работе —
Крстѣ носити вама є суѣено —
Страшне борбе съ своимъ и съ туѣиномъ!
Тежакѣ вѣнацѣ-аль є воѣе слатко —
Воскресеня не бива безъ смрти —
Веѣъ васъ виѣу подѣ сѣйнимъ покровомъ —
Честѣ-народностѣ, ѣе є васкреснула,
И ѣе олтарѣ на истокѣ окренуть,
Ѣе у нѣму чистѣй таянѣ дими,
Славно мрите, кадѣ мрїет' морате!
Честѣ ранѣна жеже храбра прса,
У нѣима юй нема болованя —
Поруганѣй олтарѣ язѣчствомъ,
На милостѣ ће окренуть небеса! —

96

Сви поспаше, а игуманѣ стѣди узѣ оганѣ, брои броянице и сву ноѣъ чита молитве меѣу нѣима-зора є диѣжу се, припашаю оруѣъ да креѣу дома: чуде се гледаюѣи старога игумана ѣе стѣди узѣ ватру, брои броянице и нешто у себи чита, а они како се кои диѣже тако му приступа и лоби га у руку изѣ уваженія рашта лиєпо и мудро збори.

СЕРДАРЪ ИВАНЪ.

Ты нѣеси слѣепъ игумане,
Кадѣ си тако мударѣ и паметанѣ!
Будале су съ очима слѣепе,
Кое виде а залуду виде —
Требаю имѣ-за просте потребе
Ка' осталой исто животини! —

97

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

А мислишпли, сердаре Нѣгушкїй,
Да бы бїо овакви съ очима?
Пѣсна добра спава у слѣепца —
Погледѣ смета мысли и єзыку;
Можѣ обисти кадѣ што хоѣшѣ причат'!

Кадѣ причаню твоемъ покаже се
Стварѣ са свѣемъ противна предѣ очи,
Сластѣ и силу изгуби причанѣ,
Умѣ се смути, а єзыкѣ заплете,
Чешѣе незнашѣ, што си хтїо реѣи!
А слѣпцу очи не сметаю,
Но се држи све єднога пута,
Ка' пянѣ плота, када се прихвати; —

ВОЙВОДА БАТРИѢЪ.

Да причамо снове при кретаню! —
Я самѣ снїо што нѣе самѣ нигда,
(мїло ми є-за мое оруѣъ)
Ноѣасѣ на санѣ Обилиѣъ пролеѣе,
Преко равна поля Цетинскога,
На бїела хата ка' на вилу,
Охѣ диванѣ ли, Боже драгїй, бѣше! —

Послѣ тридестѣ четрдестѣ другаѣъ причаю свое снове, свакої каза санѣ еднакѣ, да є Обилиѣа видїо као и войвода Батриѣъ: весели иду у цркву да се закуну сви на єдно, да се колю съ дома-ћима Турѣыма — улазе у цркву, Вукѣ Миѣуновиѣъ размота шалѣ са главе па га пружїи те сви за нѣмѣ рукама ухватише и у коло стадоше

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Чуй Никола кнеже Дупїоскїй!
И ты руку пружаешѣ на клетву,
Ты си неѣкѣ, знашѣ ли у Црмници!
А Турѣыма предѣ куѣомъ Црмница,
Криву клетву на домѣ непонеси,
Ерѣ є мука съ Богомъ ратовати! —

КНЕЗЪ НИКОЛА.

Знай владыко и сви Црногорѣы,
Я знамѣ дивно како ми є дома,
Ама имамѣ триста Дупилянахѣ,
Некѣ ме изда свако, ка' и хоѣе,
Задаемѣ ви Божю вѣру тврду,
Съ Турѣыма се хоѣемо поклати,
Ако ће намѣ сѣме утрїети!
Кадѣ крвѣ проспемѣ ради свое вѣре,
Не боимѣ се клетве ни другога —
Како пушка пукне на Цетинѣ,
Грохота ће быти на све стране,
Благо томе, кога срце служи,
И ко нѣе сасма остарїю,
Доста ће се посла нагледати! —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

99

Издати се неѣемо а ма треба да се утврдїмо клетвомѣ, здравїй є посао.

Вукѣ Миѣуновиѣъ: кунї сердаре Вукота, ты є najbolj умїешѣ, а мы ѣемо сви вїкати: Аминѣ.

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

У паметѣ се добро Црногорѣы
(А ко чини быти ће najbolj)

А ко изда онога те почне,
Свака му се сатварь скаменила!
Богъ великій и нѣгова сила,
У ниву му сѣме скаменио!
У жене му ђецу скаменио!
Одъ нѣга се излегли губавцы,
Да ихъ народъ по прсту кажуе!
Трагъ се грдный нѣговъ ископао,
Како што е шаренимъ коньима! —
У кућу му пушке не висило,
Главе мушке, не копа одъ пушке! —
Желѣла му кућа мушке главе!
Ко издао, браћо, те юнаке!
Кои почну на наше крвнике,
Спопала га брука Бранковића! —
Часне poste за пса испостио! —
Гробъ се нѣговъ пропа' на та свіетъ,
Ко издао, браћо, те юнаке!
Не предава пунѣ ни проскуре,
Него пасю вѣру вѣровао! —
Крвлю му се прелили бадняцы,
Крвлю крстно име ославіо!
Свою ђецу нанъ печену іо!
У помамный вѣтаръ ударіо,
А у ликъ се манить обратио,
Ко издао, браћо, те юнаке!
Рѣа му се на домъ распртила,
За нѣговимъ трагомъ покайнице
Све кукале, довіекъ лагале!

*Сви изъ гласа вичу: Аминь! излазе изъ цркве,
и отоленъ свакій дома.*

*Бадный вече; владыка Данило и игуманъ Стефанъ,
спде кодъ огня, а ђацы весели играю по
кући и налажу бадняке.*

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Єсте ли ихъ ђецо наложили,
У пріекрстъ, ка' треба метнули?

ЂАЦЫ

Наложили ђедо, ка' требуе,
Пресули ихъ біеломъ шеницомъ,
А залили црвениемъ виномъ —

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Садъ ми дайте едну чашу вина,
Ма добрага и чашу одъ оке,
Да наздравимъ, стараць, бадняцыма.

*Даю му чашу вина, онъ наздрави бадняцыма и
попи е.*

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ [чистећи брке].

Богъ да прости весела праздника!
Донеси те, ђецо, оне гусле,
Душа ми ихъ, ваистину, иште,
Да пропоемъ, одъ давно ніесамъ,
Не прими ми Боже за грехоту,
Овако самъ стараць научіо, [даю му ђацы гусле].

100

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ [ное].

Нема дана безъ очнога вида!
Нити праве славе безъ Божића!
Славіо самъ Божићъ у Витлеемъ —
Славіо га у Атонску гору —
Славіо га у свето Кіево —
Алѣ е ова слава одвоила,
Са простотомъ и са веселошћу:
Ватра плама болѣ него игда,
Прострта е слама испредъ огня —
Прекршѣни на огню бадняцы —
Пушке пучу, врте се пецьва,
Гусле гуде, а кола пѣваю,
Съ унучају ђедовы играю;
По три паса врте се у коло,
Све бы река едногодишницы! —
Све радощћу дивномъ наравнѣно;
А што ми се найвыше допада,
Што свачему треба наздравити!

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Срећанъ ли си игумне Стефане,
Како те е Богъ весела дао!

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Младый сынко, ліепый владыко!
Само собомъ ноћасъ е весело —
А душу самъ натопіо капльомъ,
Па се стара игра поврхъ вина,
Ка' блідый пламень по ракии —
То ми кадкадъ старцу буди кости,
Спомене ихъ на младе године. —

102

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Лѣпше ствари нема на свіету,
Него лице пуно веселости,
Особено, ка' што е кодъ тебе,
Са сребрномъ брадомъ до пояса,
Са сребрномъ косомъ до пояса,
А лице ти гладко и весело,
То е управъ благословъ вышнѣга. —

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Я самъ проша сито и решето —
Овай грдный свіетъ испитао —
Отрови му чашу искапио —
Познао се съ гркіемъ животомъ —
Све што быва и што може быти,
Мени ништа ніе непознато!
Што годъ дође, я самъ му нареданъ —
Зла подъ небомъ што су сваколика,
Човѣку су прѣія на землю —
Ты си младъ іоштъ и невѣштъ валдыко!
Прве капль изъ чаше отрови,
Найгрче су и найупорніе —
О да знадешъ, што те іоште чека!
Свѣтъ е овай тиранъ, тиранину —
Акамоли души благородной!

101

Онъ е составъ паклене неслоге —
Унь ратуе душа са тіеломъ,
Унь ратуе море съ бреговима,
Унь ратуе зима и топлина,
Унь ратую вѣтри съ вѣтровима,
Унь ратуе живина съ живиномъ,
Унь ратуе народъ са народомъ,
Унь ратуе човѣкъ са човѣкомъ,
Унь ратую дневи са ноћима,
Унь ратую дуси съ небесима;
Тѣло стенъ подъ силомъ душевномъ,
Колеба се душа у тіелу —
Море стенъ подъ силомъ небесномъ,
Колеблю се у мору небеса —
Волна волну ужасно попире,
О бриегъ се ломе обадвѣ —
Нико срећанъ, а нико доволянъ —
Нико миранъ а нико спокоянъ —
Све се човѣкъ брука са човѣкомъ,
— Гледа маймунъ себе у зрцало —

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Добра ватра, а іоштъ болѣ вино,
Мало си се ђедо угріяо,
Па пречишћашъ свіетъ на решето!

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Бе си бью данасъ аманати,
Те си дома тако поздно доша?
Стоя у ловъ толико ніеси,
Раніе си свагда доходіо,
И ђе су ти тѣлохранители?
Два Новака и баряктаръ Пима! [*Едно Веле-
стовацъ а друго, Дупилянцъ*]
Не бью ихъ пуштаватъ одъ себе,
Бью дозватъ докъ ти Божийъ прође,
Два три сына старога Мартина
Ере ти се я све боимъ сынко,
Да ће Турцы тебе изгубити;
Двадестъ тридестъ да ноћасъ ударе,
Како ти се кућа осамила,
Што бы шћели, то бы учинили!

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Небойми се, ако Богда, ђедо!
Не мисли се о томе Турцыма,
Зле су мысли и на нѣхъ напале. —
Па и да бы дошли и стотина,
Имамъ овде десетакъ ђачади,
У кућу се бысмо затворили,
Мы се били, а ты бы намъ пѣва!

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Одъ те пѣсне, Боже ме сахрани!
Тежа бы ми была но плаканѣ —
Плаканѣ е пѣсна са сузама —

*Иду да спаваю; днѣсу се предъ зору и иду у
цркву свршила се летурђія излазе.*

Баче прича игумну Стефану предъ црквомъ.

103

БАЧЕ.

Слушай, ђедо! да ти нешто кажемъ:
Кадъ су прва звона зазвонила,
Дига' самъ се да идемъ у цркву,
Али еку нечесову чуемъ,
Те я стрчи брже на край поля,
И ако е ліепо вріеме,
Мишляхъ, скаче вода у понору,
Кадъ присѣдохъ мало у край поля,
Али ніе оно што я мишляхъ,
Но то брдо на край поля ечи,
Како да ће прснутъ у облаке,
Пушке грме небеса се ломе!
Фиска стои младе убойнике!
Те я брже болѣ, преко поля,
Када дођи при Ђинову брду,
Аль у брдо нигђе ништа нема,
Но се негђе бой крававый бие,
Па одзивомъ брдо узечало.

105

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Мучъ будало! да ли Божийъ ніе?
Већ е трое пояло пѣвацахъ,
Сада пушке найвише пуцаю,
А то брдо ка' шупля тиквина,
Па гласове хвата одъ свакуда,
Већ за друго и нетреба ништа
Но понавля оно, што ђе чуе,
Као една прекоморска тица: —

БАЧЕ.

Ніе, ђедо, тако ми рождества!
Но некакавъ поколь те великій,
Одъ милине уру самъ слушао:
Димъ е црный лега' надъ Баице,
Ка' найгушћий облакъ о есени!

106

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Хайдъ отоленъ, што коешта дробиншъ!
Димъ на Божийъ, великога чуда!
Како ће се свенародна жертва,
Безъ облакахъ дима учинити?

*Чуе се грмлява пушакацъ низъ полъ, пояха вла-
дыка Данило хата, и изиде у полъ, кадъ ето
низъ полъ петъ шестъ стотинахъ людихъ, онъ
потрчи коня и брже болъ дође међу нѣи; они
се сви око нѣга у коло окупи; видећи владыка
петъ Мартиновићихъ, Вука Бориловића и три
свое слуге све краве, поче ихъ запитовати.*

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Причайте ми што е тамо было,
Аль сте вуцы, алисте лисице?

ВОЙВОДА БАТРИТЪ.

Весели су гласи господаре,

Кланямо се Богу и Божићу!
Найприђе ти Божић честитамо!
Честитамо Божић Гори Црной!
Мы петъ братахъ петъ Мартиновићахъ,
И три твоє слуге найвѣрніе
Са соколомъ Бориловић Вукомъ,
Покласмо се синоћ са Турцьма,
У помоћ намъ когодъ чу притече,
Сакупи се войске као воде
И што ћу ти дуљити причанъ,
Колико є равного Цетиня, 107
Неутече ока ни свѣдока
Ни да каже како имъ є было,
Те подъ саблю свою не метнусмо,
Кои ни се некѣ покрстити,
Кои ли се поклони Божићу,
Прекрсти се крстомъ христьянскіємъ,
Узесмо га за своего брата —
Куће Турске огнѣмъ изгорѣсмо!
Да се незна ни стана ни трага,
Одъ невѣрна домаѣгега врага —
Изъ Цетиня у Ђеклић пођосмо,
Ђеклићкій се разбѣжаше Турцы,
Мало кога одъ нѣихъ посѣкосмо,
Ма нѣихове куће попалисмо,
Одъ мечета и Турске цаміе,
Направисмо проклету гомилу,
Нека стои за уклинь народу. —

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Благо мени, мои соколови!
Благо мени, юначка свободо!
Ютросъ си ми дивно воскреснула,
Изъ гробовахъ, нашіехъ ђедовахъ! —

Скида се сѣ коня владыка, те грли и целива юнаке, кои су почели бой сѣ Турцьма, и тако иду низъ полъ пѣвајући и пушкама веселъ чинећи; када дођоше близу цркве, али є игуманъ Стефанъ предъ црквомъ и јоштѣ еданъ калуђеръ, кои држаше светый пугиръ у руке.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Я невидимъ, него чуемъ доста,
Хайте, браћо, те се причешћуйте!
Безъ приправе и безъ исповѣсти, 108
А я мичемъ све на мою душу. —

Приступаю и причешћую се кои небѣше руча, пошто се причестише, наврѣше, пецьва и почеше коло водити — а владыка ульзе у кућу и уведе са собомъ петъ Мартиновићахъ Вука Бориловића и три нѣгове слуге за нѣма ульгоше.

Пеку се пецьва, играю се момчадѣ сваке игре и коло пое.

КОЛО.

Бѣше облакъ сунце ухватіо! —
Бѣше гору тама притиснула! —
Предъ олтаромъ плакаше канђело! —
На гусле се струне покидале!
Сакриле се виле у пештере,

Бояху се сунца и мѣсеца!
Бѣху мушка прса охладнѣла,
А у нѣма умрла свобода;
Ка' кадъ зраке умру на планину,
Кадъ утоне сунце у пучину! —
Боже драгій свѣтла праздника!
Како су се душе праѣдовске,
Надъ Цетинѣмъ данасъ узвіяле,
Играю се на біела ята —
Како ята дивнихъ лабудовахъ,
Кадъ се небомъ ведриемъ играю,
Надъ образомъ свѣтла езера —
Соколови петъ Мартиновићахъ!
Кое една прса задоише,
А однѣха една коліевка,
Два Новака сѣ баряктаромъ Пимомъ!
И витеже Бориловић Вуче!
Кои првѣй удристе на Турке,
Ко уміе вама сплести вѣнце?
Споменикъ є вашеге юнаштва,
Гора црна и нѣна свобода! —

109

Излази игуманъ Стефанъ међу народъ и носе за нѣимъ два момка међу собомъ одну синію и на нѣой двадестъ окахъ шенице варене, измиешате зрнѣма шипчанима, налите добро виномъ и медомъ; народъ се чуди нѣгову послу и савз се окупи около нѣга, да гледаю што хоће да ради; момцы поставише кољиво на средѣ великога гувна; а игуманъ поче говорити.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Чуй народе, сви скините капе!
Хоћу споменъ да чинимъ душама,
Витезовахъ нашега народа,
Данасъ ће имъ наймилие быти —
Одъ Косова нигда као данасъ —

(Свакѣ скида капу и сміюсе.)

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ [чита на изустѣ.]

Вѣрне слуге помяни господи!
Владаоце ма твоє робове —
Непобѣдногъ младога Душана!
Обилића, Кастріота Ђура!
Зриновића, Ивана, Милана!
Страхињића, Релю крилатога!
Црновиће, Ива и Уроша!
Цмиљанића, Войводу Момчила!
Јанковића, деветъ Юговићахъ,
И Новака поради халака! —
И остале наше витезове —
На небу имъ душе царовале,
Ка' имъ име на земљи царуе. —

110

Издѣдоше оно кољиво, ручаше, и свакѣ дома одлази. Ново лѣто, изишли изъ цркве, стѣде узъ оганъ па се нешто игуманъ замислио.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Нешто си се замислио ђедо!
Али ти се дрѣмат' почело.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Не дрема, него нешто мислимъ,
Па се чудимъ, за нову годину,
Што є данасъ ошћела людима?
Рашта не съ почеткомъ пролѣћа,
Кадъ се сунце са юга поврати,
И кадъ почну дневи напредоват',
Кадъ се земля обуче зелено,
И стварь свака кадъ на нъой добіе,
Новый животъ и видъ са свимъ новый. —

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Све єднако, тада али данасъ,
Време ће своимъ токомъ ходит'! —
А ово су стари уредили.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Кое дає не угодио. —

(Улази едно момче къ нѣима целива владыку у руку, на игумна Стефана).

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Што є момче, одкуда си сада?
Еда ћешъ ни што добро причати?

МОМЧЕ.

Я самъ улакъ, одъ Ріеке сада!
Сердаръ Янко посла ме до тебе,
Да ти причамъ, што є кодъ насъ было.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Причай синко, што найбрже можешъ!

МОМЧЕ.

Како чусмо за бой на Цетиню,
Да на главу погибоше Турцы,
Сердаръ Янко одмаха одправи,
Два момчета Ріечкимъ Турцыма:
Ко не мисли на Коранъ плюнути,
Нека бѣжи главомъ безъ обзира;
Турцы момчадъ кодъ себе примамы,
И обоє на Ободъ обѣси,
У то сердаръ покличъ низъ нахію!
Свакъ потрчи къ Ріечкоме граду,
Аль залуду сви утекли Турцы,
У лајама путъ біела Скадра,
Само Богданъ, што є похитао,
Те убіо Ріечкогъ кадію;
Шнаше доћи сердаръ съ главарима,
Да ти прича све како є было,
Но немаше када оставити,
Разураю града Ободника.
И све Турске куле и џамію,
Да нашъ пазаръ не смрди некршћу. —

Прекланясе улакъ, целива опетъ владыку у ру-

ку, меће му кнѣзгу на skutъ и одлази.

Владыка Данило зове ѣаче да прочита ону кнѣзгу, да є чує и игуманъ Стефанъ, ѣаче узима кнѣзгу.

(чита.)

Кнезь Никола и сви Дупиляни,
Поздравлямо нашега владыку!
Пишемо ти што є кодъ насъ было:
Како чусмо што бы на Цетиню,
Покласмо се съ нашіємъ Турцыма,
Данъ и ноћ є покланъ траяло,
Бѣше пуна Црмница Туракахъ,
Десечара, аге, изѣлице;
Мало ко намъ у помоћи дође,
И мы смо ти грдно изгинули,
Половина у бой погибосмо! —
Несгало є гробля око цркве,
По шестину у єданъ копамо!
По Црмници Турке изсѣкосмо,
И градъ Бесацъ съ земльомъ изравнисмо,
Садъ ти нема у нашу нахію,
Обильжя одъ Турскога уха,
До трушине, али развалине.

Владыка Данило плаче, а игуманъ се Стефанъ сміє.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Ты, игумне, не разумъ писмо!
А бы и ты на нѣмъ проплакао,
По шестину у єдно копаю!

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Разумѣхъ га, аль плакат' не могу,
Да уміємъ плакат' одъ радости!
Быхъ плакао слађе него игда —
Аль кодъ мене када пое душа,
Сузе ми се смрзну одъ радости. —

(Біє неко у врата одъ куине да ихъ сломи, мисле да є лудъ)

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Помозъ Боже и малый Божићу!
Кадъ є радость са свакое стране,
Некъ улѣзе и та лудый къ нама,
Да намъ кућу напуни смієха!

(Отвараю ѣацы врата, кадъ ево Вукъ Мандушићъ, намрачио се и црный му брѣцы пали на изломъне токе, уефердаръ пребѣнъ носи у руке, и стѣда кодъ огня савъ кравѣ никоме ни помозъ Богъ, зачуде се кадъ га онаквога виде),

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Што є Вуче? грдноли изгледашъ!
Вићу да си съ краве поляне,
Газію си негѣ ватру живу,
И Богъ знаде до тебе самога,
Єли ико ту живъ претекао!

111

113

112

Ерѣ безъ муке не прскаю токе —
Ни се ломе такви џефердари,
Те с' одѣ витке жице саковани. —

ВУЖЪ МАНДУШИЋЪ [мрко прича.]

На Шћепанданѣ дође ми одива,
Изъ Штитарахъ, лѣтосъ поведена,
И каза ми: „Ево харачлиѣ!“
У Штитаре да купе хараче,
Те я скупи педестъ момчади,
И западни съ нѣма подѣ Штитаре, [село]
Да посѣчемъ Турке изѣлице;
Пучу пушке Лѣшанскомъ нахиомъ,
Мислимъ иду Турцы у хараче,
Па на раю страву удараю;
Кадѣ бой чумъ у Прогоновиѣ, [село]
Те я потеѣцъ са ономъ дружиномъ,
А кадѣ тамо, мука и неволя!
Ударило двѣста харачлияхъ,
На крваву Радуну кулу,
Самъ се Радунъ у кулу нагнао,
И съ нѣмъ жена нѣгова Любица;
Жена млада, а ма соко сивый',
Пуни пушке своѣ господару,
Радунъ гаѣа съ прозора одѣ куле,
Седмину ѣ на оборъ убию,
Но му дошла бѣше погибѣя,
Турцы бѣху сламу и сѣно
Око бѣле куле нанѣли,
Па зажегли са свакоѣ стране,
Пламъ се дига бѣше у небеса
И кулу му бѣше дохватѣю.
А он гаѣа пушкомъ непрестаѣ;
Попѣева танко гласовито;
Припѣева Бая и Новака!
Припѣева Драшка и Вукоту!
И два Вука одѣ села Трнѣинахъ,
Марковиѣа — и Томановиѣа!
А кликуѣ и живе и мртве,
Види страшну уру предѣ очима! —
Нама жива срца попуѣаше,
Потрчасмо кули Радунувоѣ,

114

115

Око нѣ се покласмо съ Турѣыма,
Избависмо изѣ куле Радуна,
Ма изгоре ояѣела кула!
Јоштѣ намъ ѣе ко у помоѣѣ прискочи,
Те одѣ куле поѣерасмо Турке,
До Кокотахъ више Лѣшкополя, [села]
Осамдесетѣ и три посѣкосмо,
И у бою кодѣ бѣле куле,
Олова ми токе изломише!
А у раздвой боя крвавога.
Найпотоня, коѣ пуче-Турска,
џефердара дрѣжахъ предѣ очима,
Престрижега, остала му пуста! [плаче]
По ремику ка' да трска бѣше!
Више жалимъ пуста џефердара,
Но да ми ѣ руку окинула! —
Жа' ми га ѣ ка' ѣднога сына —
Жа ми га ѣ ка' брата роднога —
Ере бѣше пушка мимо пушке,
Среѣанѣ бѣше, — а убоитѣ бѣше —
Око нѣга руке не превѣяхъ,
Свагда бѣше као огледало,
У хиляду другѣхъ пушаклахъ,
Познати га шћаше када пукне;
Па самъ доша до тебе владыко!
На мору ѣ одѣ свашта майсторахъ,
Был' ми могли пушку прековати?

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

116

Мркий Вуче, подигни бркове!
Да ти виѣу токе на прсима,
Да преброимъ зрна одѣ пушаклахъ,
Колика ти токе изломише.
Мртву главу не диже изѣ гроба!
Ни прекова бистра џефердара!
Здраво твоя глава на рамена!
Ты ѣнешъ пушку другу набавити.
А у руке Мандушиѣа Вука,
Бы ѣе свака пушка убоита! —

*(Владыка устаде, и даде Мандушиѣу изѣ одаѣ
своѣ еданѣ добарѣ џефердарѣ).*

КРАЙ.

П.П. Г.Г. Ч.Ч. за погрешке извините!